

16+

Мін

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 13 (5323) 4 красавіка 2025 г.

ISSN 0024-4686

*Інтэлігентны,
сумленны,
таленавіты...
стар. 4*

*Гучаў
у рытме
Нёмана
стар. 10*

*Беларусь
вачыма
сяброў
стар. 13*

У каго атрымаецца?

Фота Кастуся Дробаві.

У Беларусі існуюць мастацкія праекты, якія з кожным годам толькі набіраюць папулярнасць. У прафесійных колах, і не толькі ў іх, праходзяць дыскусіі, вядуцца спрэчкі — словам, вызначаецца станоўчае і сумніўнае... Асноўныя ж пытанні, да якіх зводзяцца абмеркаванні: ці варта тыя ці іншыя работы ўвагі гледача, ці стае прафесіяналізму маладым і нават сталым аўтарам, ці дастаткова жыццёвай і мастацкай практыкі яны маюць, наколькі актуальныя іх разважанні і, самае галоўнае, што ўвогуле можна сёння лічыць творам мастацтва. Аднак, у тым ліку дзякуючы ўжо звыкламу асяроддзю, адкрытаму для крытыкі, гэтыя праекты маюць шмат прыхільнікаў: расце колькасць мастакоў, якія імкнуцца паўдзельнічаць, павялічваецца і аўдыторыя, уважлівая да створанага сучаснікамі.

Галоўнай падзеяй вясны ў мастацкім жыцці краіны гледачы ўжо назвалі «Арт-Мінск-2025». Фестываль праводзіцца штогод з 2018 года і сёлета сабраў больш за 550 твораў ад 225 жывапісцаў, графікаў, скульптараў, майстроў дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, фатографікаў і дызайнераў. Між тым на ўдзел у выставачным праекце паступіла больш за 1300 заявак, што, адзначаюць арганізатары, з'яўляецца абсалютным рэкордам за ўсе гады правядзення. Тым часам гледачу, які можа набыць упадабаныя работы, па традыцыі прапануюць падтрымаць аўтараў шляхам галасавання. Тых, хто набярэ найбольшую колькасць галасоў, узнагародзяць дыпламамі і прызамі.

Працяг на стар. 12 ►

Кірунак на кардынальнае павышэнне эфектыўнасці

Дырэктыва Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь № 11 «Аб удасканаленні функцыянавання сістэмы органаў улады і кіравання, узмацненні выканальніцкай дысцыпліны»

Для паспяховага развіцця Рэспублікі Беларусь, патэнцыялу ўсіх галін эканомікі і сфер дзейнасці ва ўмовах глабальных палітычных і сацыяльна-эканамічных выклікаў неабходны эфектыўнае кіраванне і строгае вытворча-тэхналагічнае, працоўнае, службовая і выканальніцкая дысцыпліна (далей — выканальніцкая дысцыпліна).

Далейшае павышэнне якасці жыцця ў нашай краіне — гэта сумесная работа дзяржаўных органаў усіх узроўняў, арганізацый незалежна ад формы ўласнасці і грамадзян. Добрасумленным, адказным, творчым стаўленнем да службовых абавязкаў, высокапрадукцыйным выкарыстаннем працоўнага часу кожны з нас робіць свой унёсак у агульны дабрабыт і ўстойлівасць краіны.

Выканальніцкая дысцыпліна з'яўляецца адным з ключавых фактараў гатоўнасці дзяржаўных органаў і іншых арганізацый аператыўна і эфектыўна рэалізоўваць пастаўленыя задачы.

Слабая выканальніцкая дысцыпліна, безгаспадарчасць, неарганізаванасць, несвоечасовасць прыводзяць да невыканання або неналежнага выканання заканадаўства і даручэнняў, парушэння правоў і свабод грамадзян, ствараюць умовы для карупцыі і злоўжыванняў, дыскрэдытуюць дзяржаўную ўладу.

Рэалізацыя пастаўленых на пяцігодку якасці задач па ўсебаковым пераўтварэнні дзяржавы і грамадства патрабуе кардынальнага павышэння эфектыўнасці функцыянавання сістэмы органаў дзяржаўнай улады, кіраўніцкай дзейнасці, узмацнення выканальніцкай дысцыпліны, сацыяльна адказных адносін кожнага да працы. У гэтых мэтах:

У сферы функцыянавання органаў дзяржаўнай улады і кіравання

1. У сістэме дзяржаўных органаў і іншых дзяржаўных арганізацый (далей, калі не пазначана іншае, — дзяржаўныя органы і дзяржаўныя арганізацыі) забяспечыць:

няўхільнае прытрымліванне канстытуцыйнага прынцыпу падзелу дзяржаўнай улады, збалансаванасць функцый дзяржаўных органаў;

законнасць; каардынацыю дзейнасці з улікам заканадаўча прадстаўленых дзяржаўным органам і дзяржаўным арганізацыям паўнамоцтваў;

эфектыўны ўдзел у кіраванні дзейнасцю падпарадкаваных (якія ўваходзяць у склад, сістэму дзяржаўных органаў і дзяржаўных арганізацый) арганізацый;

аптымальнасць структуры і колькасці; эфектыўнае выкарыстанне бюджэтных і пазабюджэтных сродкаў і распараджэнне дзяржаўнай маёмасцю;

дэбюракратызацыю кіраўнічых працэсаў;

ініцыятыўнасць, адказнасць, высокія стандарты якасці работы, накіраванасць на вынік;

аператыўнасць прыняцця рашэнняў і ўсебаковае прагназаванне сацыяльна-эканамічных, палітычных і іншых наступстваў іх рэалізацыі;

выканальніцкую дысцыпліну; недапушчальнасць і нецярпімасць карупцыі.

Названня ў частцы першай гэтага пункта патрабаванні з'яўляюцца асноватворнымі ў дзейнасці ўсіх дзяржаўных органаў і дзяржаўных арганізацый і абавязковыя для выканання.

2. Дзяржаўным органам, службовым асобам безумоўна выконваць нормы Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь і іншых заканадаўчых актаў, якія рэгламентуюць іх паўнамоцтвы, не дапускаць

умяшання ў кампетэнцыю іншых дзяржаўных органаў, службовых асоб.

Забяспечыць наступнае дакладнае функцыянальнае размежаванне:

Нацыянальны сход Рэспублікі Беларусь — якасная і эфектыўная заканадаўчая і адміністрацыйная вытворчасць, якая адпавядае актуальным запытам дзяржавы і грамадства, патрабаванням стабільнасці прававога рэгулявання, Савет Рэспублікі Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь — таксама развіццё мясцовага самакіравання;

Савет Міністраў Рэспублікі Беларусь — эканамічны штаб, які адказвае за рэалізацыю асноўных напрамкаў сацыяльна-эканамічнай палітыкі;

Адміністрацыя Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь — палітычны штаб, які

у адпаведнасці з заканадаўствам міжведамасных калегіяльных фарміраванняў; забяспечыць прыняцце нарматыўных прававых актаў у адпаведнасці з прадстаўленай актыва заканадаўства кампетэнцыяй, выключыўшы прыняцце рашэнняў рэкамендацыйнага характару;

спыніць фарміраванне і функцыянаванне саветаў, камісій, груп, іншых экспертных і кансультацыйна-дапаможных структур, якія падмяняюць дзяржаўныя органы і дзяржаўныя арганізацыі, акрамя непасрэдна прадугледжаных заканадаўчымі актыва;

аптымізаваць склад арганізацыйных камітэтаў для падрыхтоўкі мерапрыемстваў, не дапускаць уключэння ў іх службовых асоб, прысутнасць якіх патрабуецца эпизодычна;

адміністрацыйных працэдур, калі іншае не вызначана Прэзідэнтам Рэспублікі Беларусь або Саветам Міністраў Рэспублікі Беларусь;

максімальна знізіць колькасць узгадненняў, якія патрабуюцца для прыняцця прававых актаў і іншых рашэнняў; забяспечваць высокую якасць нарматываў, пазбягаць уключэння бланкетных і адсылачных норм, не дапускаць прыняцця прававых актаў, якія патрабуюць далейшых талкаванняў і тлумачэнняў;

выключыць факты знаходжання і разгляду ў дзяржаўным органе дакументаў, у тым ліку праектаў прававых актаў, звыш тэрмінаў, вызначаных заканадаўствам;

аптымізаваць накіраванне запытаў і выключыць дубліраванне збору інфармацыі ў інфармацыйных сістэмах (рэсурсах);

Фота БелТА.

забяспечвае паўнамоцтвы Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь у сферах дзяржаўнай кадровай палітыкі, ідэалогіі беларускай дзяржавы, права, знешняй палітыкі і ажыццяўляе кантроль за выкананнем рашэнняў кіраўніка дзяржавы;

Дзяржаўны сакратарыят Савета Бяспекі Рэспублікі Беларусь — забеспячэнне дзейнасці Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь і Савета Бяспекі Рэспублікі Беларусь у сферы нацыянальнай бяспекі;

Камітэт дзяржаўнага кантролю — дзяржаўны кантроль у адпаведнасці з кампетэнцыяй і прыняцце прафілактычных мер па недапушчэнні правапарушэнняў у эканамічнай сферы;

Генеральны пракурор і падпарадкаваныя яму пракуроры — нагляд за дакладным і аднастайным выкананнем нарматыўных прававых актаў, каардынацыя дзейнасці па барацьбе са злачыннасцю і карупцыяй, прафілактыцы правапарушэнняў.

3. Вызначыць адной з галоўных задач аптымізацыю кіраўніцкай дзейнасці, у рамках якой у прыватнасці:

выключыць неабгрунтаванае правядзенне нарад, у тым ліку ў дыстанцыйным фармаце;

вырашэнне і ўзгадненне пытанняў, якія ўваходзяць у кампетэнцыю адпаведнага дзяржаўнага органа і дзяржаўнай арганізацыі, забяспечваць без перадачы на вышэйшы ўзровень або разгляду на пасяджэннях створаных

павысіць эфектыўнасць службовых камандзіровак за мяжу незалежна ад крыніцы іх фінансавання пры абавязковым выкананні патрабаванняў іх эканамічнай апраўданасці з пункту гледжання агульнадзяржаўных інтарэсаў, абгрунтаванасці камандзіравання кожнага члена дэлегацыі (групы), дасягненні канкрэтных вынікаў, якія не могуць быць забяспечаны іншым спосабам;

праводзіць далейшую аптымізацыю структуры і колькасці рэспубліканскіх і мясцовых дзяржаўных органаў і дзяржаўных арганізацый.

4. Забяспечыць паэтапнае развіццё і ўкараненне ў практычную дзейнасць сучасных лічбавых тэхналогій для далейшага ўдасканалення дзейнасці ў сферы дзяржаўнага кіравання.

5. Лічыць дасягненне нулявой бюракратыі адной са стратэгічных задач усёй сістэмы дзяржаўнай улады.

Для далейшай дэбюракратызацыі дзейнасці дзяржаўных органаў і дзяржаўных арганізацый:

мінімізаваць колькасць дакументаў на папяровых носбітах пры рэалізацыі сваіх функцый; актывізаваць работу па лічбавізацыі і спрашчэнні ўсіх адміністрацыйных, кіраўнічых працэсаў і ўзаемадзеянне дзяржаўных органаў з юрыдычнымі асобамі і грамадзянамі. Скараціць да аднаго года тэрміны стварэння (дапрацоўкі) і мадэрнізацыі дзяржаўных інфармацыйных сістэм у мэтах лічбавізацыі

ажыццяўляць збор справаздачнасці і іншай інфармацыі, якая прадстаўляецца юрыдычнымі асобамі і грамадзянамі на рэгулярнай аснове, з выкарыстаннем дзяржаўных інфармацыйных сістэм (рэсурсаў);

забяспечваць паўнату, актуальнасць і дакладнасць інфармацыі, якая змяшчаецца ў дзяржаўных інфармацыйных сістэмах (рэсурсах), а таксама магчымасць яе паўторнага выкарыстання;

узгадняць з Міжведамасным саветам па кіраванні дзяржаўнымі данымі склад, структуру і ўзровень дэталізацыі інфармацыі, якая збіраецца і апрацоўваецца з дапамогай дзяржаўных інфармацыйных сістэм (рэсурсаў), класіфікацыі, якія прымяняюцца для гэтага.

6. Дзяржаўным органам усіх узроўняў пры фарміраванні кадравага складу зыходзіць з неабходнасці прыцягнення на службу асоб, здольных па сваіх ведах, навыках і дзелавых якасцях працаваць ва ўмовах сучасных палітычных і сацыяльна-эканамічных выклікаў.

У сферы выканальніцкай дысцыпліны

7. Лічыць прыярытэтнымі дзяржаўнымі задачамі:

забеспячэнне паўнацэннага ўдзелу ўсіх працаздольных грамадзян у эканоміцы краіны;

дасягненне высокага ўзроўню выканальніцкай дысцыпліны;

выхаванне культуры адказнасці кожнага за свае кваліфікацыю, якасць работы, прымаемыя рашэнні, прадукцыйнасць працы і агульны вынік;

выхаванне моладзі ў духу патрыятызму і адданасці інтарэсам Рэспублікі Беларусь і стымуляванне рэалізацыі патэнцыялу моладзі ў інтарэсах беларускага грамадства.

8. Вызначыць стан выканальніцкай дысцыпліны адным з асноўных крытэрыяў ацэнкі работы дзяржаўных органаў і іншых арганізацый незалежна ад формы ўласнасці (далей — дзяржаўныя органы і іншыя арганізацыі), іх кіраўнікоў.

9. Праводзіць абавязковую ацэнку стану выканальніцкай дысцыпліны ў дзяржаўным органе і іншай арганізацыі, улічваючы яе пры прадаўжэнні або заключэнні з кіраўніком гэтага органа або арганізацыі кантракта на новы тэрмін, прыняцці рашэнняў па выніках атэстацыі дадзенага кіраўніка, павышэнні яго на пасадзе, прадстаўленні да дзяржаўных узнагарод.

10. Для дасягнення належнага ўзроўню выканальніцкай дысцыпліны ў дзяржаўных органах і іншых арганізацыях павінны забяспечвацца:

своечасоваць выканання даручэнняў Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь, Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь, вышэйшых і іншых дзяржаўных органаў і службовых асоб у адпаведнасці з іх кампетэнцыяй (далей — вышэйшайшымі дзяржаўнымі органамі);

рэзультатыўнасць і эфектыўнасць дзейнасці, якія ацэньваюцца ў якасных і колькасных параметрах, выключэнне фармальна-бюракратычнага падыходу да яе ажыццяўлення;

дзейсны кантроль за выкананнем прававых актаў, даручэнняў дзяржаўных органаў і службовых асоб;

няўхільнасць і справядлівасць мер адказнасці за здзяйсненне вінаватых дзеянняў (бяздзейнасці).

Кіраўнікі дзяржаўных органаў і іншых арганізацый нясуць персанальную адказнасць за выкананне прадпісанняў часткі першай гэтага пункта.

11. Лічыць забеспячэнне інфармацыйнай бяспекі адным з найважнейшых патрабаванняў выканальніцкай дысцыпліны.

12. Кіраўнікам дзяржаўных органаў і іншых арганізацый:

стварыць умовы недапушчальнасці і нецярпімасці парушэнняў выканальніцкай дысцыпліны ва ўзначальваемым дзяржаўным органе (арганізацыі);

павысіць патрабавальнасць да парусальнікаў выканальніцкай дысцыпліны, укараняць аўтаматызаваныя або іншыя сістэмы ўліку працоўнага часу, забяспечваюць кантроль за эфектыўнасцю вынікаў працы;

на рэгулярнай аснове праводзіць аналіз узроўню выканальніцкай дысцыпліны ва падпарадкаваных органах (арганізацыях), якія яны ўзначальваюць і ў падначаленых ім, своечасова выяўляць прычыны зніжэння эфектыўнасці дзейнасці работнікаў і прымаць меры па іх устараненні;

забяспечваюць інфармаванне работнікаў аб патрабаваннях заканадаўства, якое рэгламентуе сферу дзейнасці адпаведнага органа (арганізацыі), уключаючы тэхнічныя нарматыўныя прававыя акты, змест правіл унутранага працоўнага распарадку, калектыўных дагавораў (пагадненняў) і іншых лакальных прававых актаў, якія рэгулююць працоўныя і звязаныя з імі адносіны ў канкрэтнага наймальніка;

стымуляваць захаванне і замацаванне высокакваліфікаваных кадраў, укараняць дзейсныя сістэмы матывацыі і заахвочвання эфектыўнай працы і прафесійнага развіцця работнікаў, паляпшаць умовы працы;

прыняць вычарпальныя меры па выкананні фінансавай дысцыпліны, эфектыўным выкарыстанні дзяржаўных сродкаў, мэтай і беражлівым распараджэнні дзяржаўнай маёмасцю, яе выкарыстанні.

13. У дзяржаўных органах і дзяржаўных арганізацыях:

кіраўнікам на рэгулярнай аснове праводзіць маніторынг ходу выканання даручэнняў, дадзеных адпаведнаму органу (арганізацыі);

старанна прапрацоўваюць прымаемыя рашэнні з пункту гледжання адпаведнасці дзяржаўнай палітыцы, эканамічнай эфектыўнасці і сацыяльных наступстваў.

14. Разглядаць пытанне аб прыцягненні да дысцыплінарнай адказнасці

за наступныя парушэнні выканальніцкай дысцыпліны:

паўторнае вяртанне вышэйшайшым дзяржаўным органам для дапрацоўкі няякасна падрыхтаванага праекта прававога акта, пратакола даручэнняў, даклада аб выкананні даручэнняў — работнікаў, якія падрыхтавалі няякасныя дакументы, і кіруючых службовых асоб, якія іх падпісалі (завізалі);

невывананне ва ўстаноўлены тэрмін рашэнняў і даручэнняў Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь, Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь, Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь — работнікаў, якія дапусцілі такія парушэнні, і асоб, якія ажыццяўляюць кіруючыя функцыі ў адносінах да іх.

15. Кіраўнікі дзяржаўных органаў і дзяржаўных арганізацый, якія не забяспечылі належны ўзровень выканальніцкай дысцыпліны ва ўзначаленых органах (арганізацыях), могуць быць:

заслуханы на пасяджэннях Прэзідэнта Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь, калегіі Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь. Пры гэтым факт вынясення дадзенага пытання на пасяджэнне дае падставу пазбавіць поўнасцю або часткова адпаведнага кіраўніка стымулюючых выплат;

накіраваны на датэрміновую атэстацыю для разгляду мэтазгоднасці далейшага знаходжання на пасадзе.

16. Устанавіць, што:

за наўмысныя дзеянні (бяздзейнасці), якія прывялі пры выкананні дагаворных абавязацельстваў да неэфектыўнага расходвання дзяржаўных сродкаў і выкарыстання дзяржаўнай маёмасці, адказваюць усе контрагенты адпаведнага дагавора незалежна ад формы ўласнасці і ведамаснай падпарадкаванасці;

супрацьпраўнае вінаватае невыкананне або неналежнае выкананне абавязацельстваў у дагаворах, заключаных паміж дзяржаўнымі арганізацыямі, лічыцца парушэннем выканальніцкай дысцыпліны кіраўніком арганізацыі, якая дапусціла парушэнне дагавора;

даручэнне вышэйшайшай дзяржаўнага органа, прынятае ў межах кампетэнцыі, устанаўлівае для службовых асоб або арганізацый, якім яно адрасавана, юрыдычна значны абавязак здзяйсняць

або не здзяйсняць прадпісанае дзеянне, калі яго выкананне не цягне крымінальную, адміністрацыйную ці іншую адказнасць.

17. Пераўтварыць Міжведамасны савет па дзяржаўнай статыстыцы ў Міжведамасны савет па кіраванні дзяржаўнымі данымі.

Нацыянальнаму статыстычнаму камітэту забяспечваюць дзейнасць Міжведамаснага савета па кіраванні дзяржаўнымі данымі.

18. Памочнікам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь — інспектарам па абласцях, г. Мінску забяспечыць жорсткі кантроль за выкананнем мясцовымі выканаўчымі і распарадчымі органамі даручэнняў Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь, ініцыяваць прыцягненне да дысцыплінарнай адказнасці службовых асоб і работнікаў, вінаватых у невыкананні, несвоечасовым або неналежным іх выкананні.

19. Савету Міністраў Рэспублікі Беларусь сумесна з мясцовымі выканаўчымі і распарадчымі органамі прыняць комплекс вычарпальных мер, накіраваных на матывацыю ўдзелу грамадзян у эканоміцы краіны, стымуляванне іх працаўладкавання, істотнае зніжэнне колькасці асоб, не занятых у эканоміцы.

20. Савету Міністраў Рэспублікі Беларусь сумесна з Адміністрацыяй Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь у трохмесячны тэрмін:

распрацаваць механізм ацэнкі эфектыўнасці дзейнасці дзяржаўных органаў і арганізацый, іх кіраўнікоў па ўмацаванні выканальніцкай дысцыпліны;

унесці прапановы па стварэнні адзінай інфармацыйнай сістэмы электроннага дакументаабароту і кантролю за выкананнем даручэнняў для дзяржаўных органаў;

адзінай інфармацыйнай сістэмы апэратыўнай і ведамаснай справаздачнасці; прыняць іншыя меры па рэалізацыі гэтай Дырэктывы.

21. Кантроль за выкананнем гэтай Дырэктывы ўскласці на Адміністрацыю Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь.

22. Гэтая Дырэктыва набывае сілу з дня яе афіцыйнага апублікавання.

Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь
А. Лукашэнка

Меркаванні

Ігар МАРЗАЛЮК, старшыня Пастаяннай камісіі па адукацыі, культуры і навуцы Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь, доктар гістарычных навук, прафесар, член СПБ:

— У свой час Макс Вэбер, пішучы пра прафесійнае чыноўніцтва, якое звычайна з негатыўным адценнем называюць бюракратыяй, адзначыў: «Самае галоўнае — не колькасць, а якасць дзяржаўнага кіравання». У Дырэктыве № 11 пазіцыя Прэзідэнта скіравана на павышэнне якасці дзяржаўнага кіравання, а яна заўсёды прама прапарцыянальная эфектыўнасці працы ўсёй дзяржавы ў цэлым, любой яе галіны — ці гэта эканоміка, ці навука, ці культура. Кіраўнік дзяржавы абсалютна слухна сказаў: калі мы жорстка патрабуем ад старшынь райвыканкамаў вынікаў, то ім трэба даць рычагі кіравання. Вельмі правільна, згодна з гэтай Дырэктывай, пашыраецца кола паўнамоцтваў старшынь райвыканкамаў, у тым ліку магчымасць самастойна пераразмяркоўваць грошы, якія ёсць, з улікам патрэбы рэгіёна. Бо без фінансавага рычага нічога не бывае. І другі не менш важны момант: ніхто не павінен улазіць у кампетэнцыю іншага дзяржаўнага органа. Гэта вельмі правільны падыход! Калі людзі, якія не ўяўляюць, як функцыянуе тая ці іншая сістэма, спрабуюць папраўляць прафесіяналаў, лезуць, куды не варта, гэта заўсёды дрэнна заканчваецца.

Ёсць яшчэ адзін істотны момант, калі мы кажам пра дысцыпліну. Што гэта такое насамрэч? Гэта не нейкі дробны падлік секунд і хвілін, не нейкія фармалізаваныя рэчы, а якаснае выкананне сваіх абавязкаў на тым ці іншым працоўным месцы, здольнасць у вызначаныя тэрміны якасна рабіць сваю працу, а не імітаваць яе. Гэта надзвычай важна для ўсіх, і для творцаў у тым ліку. Да гэтай Дырэктывы вельмі падыходзіць такі прыгожы выраз, што я калісьці пабачыў на адным велізарным плакаце з выявай бусла, які ляцеў з расхінутымі крыламі: «Парадак ва ўсім». Вось сутнасць

гэтай Дырэктывы, калі казаць проста і ясна. А парадак ва ўсім дасягаецца праз асабістую дысцыпліну, уменне якасна выконваць задачы ў рацыянальна вызначаны час і кампетэнцыі тых ці іншых дзяржаўных органаў, у якіх ніхто не мае права ўмешвацца. І ўсё гэта яшчэ памножана на больш эканамічны манеўр, на большую свабоду старшынь райвыканкамаў, на плячах якіх ляжыць адказнасць за працу ў тым ці іншым рэгіёне. Усё гэта павінна даць эфект ад нашых агульных высілкаў, каб Беларусь зрабіла новы чарговы рывок у эканоміцы, культуры, навуцы, мастацтве і гэтак далей.

Ірына ДАЎГАЛА, намеснік старшыні Пастаяннай камісіі па правах чалавека, нацыянальных адносін і сродках масавай інфармацыі Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу, звярнула ўвагу на шматграннасць дакумента, падпісанага кіраўніком дзяржавы. «Вялікі мой вопыт работы ў органах дзяржаўнай улады дазваляе абсалютна ўпэўнена казаць аб тым, што такія дакументы не нараджаюцца за адзін дзень, — адзначыла дэпутат. — Гэты дакумент дакладна, сістэмна і вельмі канкрэтна расставіў усе кропкі над “і” па тых акцэнтах выканальніцкай дысцыпліны, якія неабходна ўзмацніць. У першую чаргу размова ідзе практычна аб усіх галінах дзяржаўнай улады».

Парламентарый нагадала, што не так даўно адпаведным указам Прэзідэнт даў шырокія паўнамоцтвы кіраўнікам мясцовых органаў улады. «Калі паўнамоцтвы дадзены, за іх трэба несці адказнасць», — акцэнтавала ўвагу Ірына Даўгала.

— У дырэктыве вельмі дакладна расставілі прыярытэты па ўзмацненні дысцыпліны ў першую чаргу па эканамічных кірунках. Размова ідзе не толькі і не столькі аб выкананні прагнозных паказчыкаў, што сапраўды з’яўляецца больш чым важным і неабходным. Не менш важны момант — працоўныя рэсурсы. Кіраўнік дзяржавы ўказвае на неабходнасць удзелу працэдурных людзей у эканамічнай сістэме краіны. Гэта значыць: калі вы карыстаецеся

выгодамі, дадзенымі дзяржавай, то вы і працаваць павінны адпаведна.

Асабліваю ўвагу парламентарый звярнула на пытанні інфармацыйнай дысцыпліны. Гэта, па яе словах, датычыцца не толькі органаў улады ўсіх галін, але і саміх грамадзян. Дэпутат выказала спадзяванне, што ўсе органы ўлады сістэматызуюць і зменшаць колькасць правядзення нарад, у тым ліку ў відэафармаце. «Гэта дастаткова сур’ёзная праблема, бо займае вялікі дыяпазон часу шараговых дзяржаўных служачых або кіраўнікоў структурных падраздзяленняў, — канкрэтызавала Ірына Даўгала. — Яшчэ кіраўнік такога рангу, як Суворав, казаў, што дзе дысцыпліна — там і перамога. Так што дысцыпліна — і ў нас перамога будзе ва ўсім».

Дырэктывай вызначана, што адной з галоўных задач аптымізацыі кіраўніцкай дзейнасці з’яўляецца выключэнне неабгрунтаванага правядзення нарад, у тым ліку ў дыстанцыйным фармаце; спыненне фарміравання і функцыянавання саветаў, камісій, груп, іншых структур, акрамя непасрэдна прадугледжаных заканадаўчымі актамі. **Старшыня Пастаяннай камісіі па дзяржаўным будаўніцтве, мясцовым самакіраванні і рэгламенце Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу, член СПБ Валянцін СЕМЯНІКА** адзначыў з гэтай нагоды, што ёсць камісіі, але сам факт іх стварэння доўжыць сумнеўны:

— За формай не заўсёды стаіць змест. Таму ад тых камісій, якія не адказваюць па сваёй форме зместу, трэба адмовіцца. У бытнасць намеснікам старшыні райвыканкама я ўзначальваў каля 17 такіх камісій. Калі нават па адной у месяц праводзіць, то гэта атрымліваецца практычна праз дзень, а то і кожны дзень.

На думку парламентарыя, асноўны сэнс гэтага рашэння заключаецца ў тым, каб павысіць персанальную адказнасць кіраўнікоў дзяржаўных органаў, кіраўнікоў структурных падраздзяленняў:

— І не трэба прыкрывацца гэтай калектыўнай адказнасцю.

Андрэй ДУШАЧКІН:

«Перад кожным спектаклем я хвалюся, быццам выходжу на сцэну ўпершыню»

Заслужаны артыст Беларусі, акцёр Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя М. Горкага Андрэй Душачкін служыць тэатру ўсё жыццё. Ён нарадзіўся ў акцёрскай сям'і, аднак на сцэне, у кіно і ў літаратурнай творчасці ўсяго дасягнуў самастойна дзякуючы ўпартасці, сумленнасці і сіле духу. Андрэй Андрэвіч прызнаўся, што не выносіць ілжывасці і заўсёды жыве па сумленні. Ён таксама распавёў, чаму да гэтага часу так і не напісаў таго самага верша і за што ўдзячны бацькам. Аднак інтэрв'ю мы пачалі з пытання: няўжо не бачыў сябе з дзяцінства больш нідзе, як на сцэне?

— Я веру ў лёс! Паколькі нарадзіўся ў акцёрскай сям'і і сапраўды вырас у Нацыянальным акадэмічным драматычным тэатры імя М. Горкага, у якім былі занятая і мама — Аляксандра Клімава — усё жыццё, і бацька — Андрэй Валянцінавіч Душачкін-Карсакоўскі — некаторы час, лёс склаўся менавіта так, — распавядае Андрэй Душачкін. — Калі скончыў школу і паступіў у 1977 годзе на першы курс Тэатральна-мастацкага інстытута (цяпер — Беларуская дзяржаўная акадэмія мастацтваў), я не ведаў, якому тэатру буду служыць. Былі сумненні, паколькі на мяне пасля заканчэння паступіла некалькі заявак, у тым ліку і ад майстра нашага курса Валерыя Мікалаевіча Раеўскага, які прапанаваў працаваць у Нацыянальным акадэмічным тэатры імя Я. Купалы. У юнацтве мне вельмі хацелася працаўладкавацца ў штат нацыянальнай кінастудыі «Беларусьфільм», бо кінапрацэс з тых далёкіх часоў вельмі падабаўся. На парадку звярнуўся да мамы, і яна сказала так: «Калі ты сапраўды хочаш стаць артыстам, трэба іграць на сцэне ў драматычным тэатры». Так я і аказаўся на службе ў Мельпамены і ні на секунду аб гэтым не пашкадаваў.

Верны тэатру на працягу ўсяго жыцця, паколькі быў пастаянна заняты. Мне тут прапаноўвалі шмат значных, галоўных роляў. Не здаралася праблем у акцёрскім лёсе. Пры гэтым я працаваў у антрэпрызах, займаўся выкладчыцкай дзейнасцю пачынаючы з 2004 года. Цяпер выкладаю ў Тэатры-студыі на Нямізе. Шмат гадоў аддаў і тэлебачанню: раней быў пастаянным вядучым тэлепраграма «Праметэй», «Я і мы», «Край». З радзё таксама ўсё склалася паспяхова: шмат гадоў я вядучы праграмы. Калі казаць пра літаратурную дзейнасць, я з'яўляюся членам Саюза пісьменнікаў Беларусі, Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы, актыўным удзельнікам жыцця Мінскага гарадскога аддзялення СПБ. То-бок жыву ў бясконцым патоку творчасці і мастацтва!

— Андрэй Андрэвіч, ці наклаў нейкі адбітак на ваш творчы лёс той факт, што вы дзіця вядомай мамы?

— У маладосці я перажыў досыць цяжкі перыяд, калі мяне ўвесь час параўноўвалі з ёй. Даказваў ролямі, творчымі ўдачамі, якія адзначала тэатральная грамадскасць, што таленавіты. Мама выхоўвала ўва мне паўнаватаснае служэнне прафесіі. Я ніколі не дазваляў сабе прыйсці на рэпетыцыю непадрыхтаваным, спазніцца, ставіцца да працы безадказна. Быць вышэй за Аляксандру Клімаву, напэўна, немагчыма... Яна была геніяльнай актрысай. Ды і мэты перасягнуць яе ніколі перад сабой не ставіў. Аднак, вядома, мне хацелася б быць вартым сваёй сям'і. Сын мой, дарэчы, таксама скончыў БДАМ, але ён стаў у большай ступені кінаакцёрам.

Калі глыбока асэнсоўваць ваша пытанне... Я вельмі ўдзячны не толькі

маці — сваім бацькам за сумленнасць і інтэлігентнасць, якія ім удалося ўкласці ў мяне. Мама — увасабленне савецкай эпохі. Яна была адзіная са сваёй краінай. Любоў да Радзімы перадалася і мне. Я вырас у акцёрскай сям'і, без гэтага жыцця не ўяўляю...

— Ці ёсць любімыя пастаноўкі з тых, у якіх былі задзейнічаны?

— Тэатр умоўна дзеліцца на перыяды працы яго мастацкіх кіраўнікоў. Я прыйшоў служыць у Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя М. Горкага, калі яго ўзначальваў Валерый Васільевіч Маслюк. Мая любімая пастаноўка тады — «Начныя карлікі і Антыгона» Л. Разумковай. Калі ў тэатр вярнуўся Барыс Іванавіч Луцэнка, падабалася «Я веру ў гараскопы» А. Карэліна.

Ж.-Б. Мальера. Увогуле, кожная роля вызначае нейкі перыяд жыцця.

— Калі параўноўваць тэатр і кіно...

— Кіно я называю акцёрска-драматычным жывапісам. Нягледзячы на высокую загрузанасць у тэатры, я заўсёды знаходзіў час для здымак. Калі параўноўваць кіно і тэатр, то камера адлюстроўвае ў большай ступені ўнутраны стан душы, перад ёй трэба паказаць сапраўдныя пачуцці. Сцэна, у сваю чаргу, прадугледжвае асаблівы прыём падачы ў залу ролевага матэрыялу, дзе неабходны адкрыты пасыл і ўзаемадзеянне з глядачом.

Нядаўна пайшоў з жыцця Ігар Янкоўскі, вядомы савецкі і расійскі акцёр. Калі мы з ім бачыліся, ён мне аднойчы сказаў: «Андрэй, мне вельмі падабаецца, як ты працуеш у кіно, таму што ты робіш усё лёгка і дакладна». Сапраўды, я стараюся рухацца вольна ў такім кірунку.

Фільмы са сваім удзелам я гляджу вельмі рэдка — нервуюся, калі бачу сябе на экране. Аднак ёсць дастаткова цікавыя, знакавыя для мяне: «Дзетачкі», «Начны рэжым», «Дняпроўскі рубез», «Маленькія ўцекачы»...

— А што вам дае членства ў Саюзе пісьменнікаў Беларусі?

— Гэта вельмі адказна. Мая паэзія носіць у большай ступені эмацыянальна-метафарычны характар — гэта мой стыль, да якога я прыйшоў свядома. Свае вершы я падзяліў бы на тры цыклы: лірыка аб усім, вершы пра тэатр і франтавы цыкл. Акрамя іх пішу невялікія апавяданні, навелы, эсэ. Кніга

Мая любімая пастаноўка за перыяд кіраўніцтва Сяргея Кавальчыка — «Бег» па п'есе М. Булгакава. З бягучага рэпертуару адзначу «Беспасажніцу» па п'есе А. Астроўскага і «Абдуранага мужа»

Сцэна са спектакля «Граф Монтэ-Крыста».

са мной усё жыццё. І, дзякуючы таму што з'яўляюся членам СПБ, у мяне ёсць магчымасць браць удзел у творчых сустрэчах з публікай, што дарагога варта.

— Ці засталіся яшчэ непакораны творчыя вяршыні?

— Сваю кар'еру я пачынаў з музыкі. Нават на ўступных экзаменах у ВНУ прыйшоў з гітарай, спяваў і іграў для камісіі. Музыка са мной усё жыццё, яна дае мне рытм існавання. Нягледзячы на тое што інструмент застаўся ў асноўным як тэатральны атрыбут, мара стварыць вальна-інструментальны ансамбль засталася. Напрыклад, рок-гурт. Пакуль не ведаю, ці атрымаецца ўвасобіць. Яшчэ хачу напісаць верш, які будзе не падобны ні на што папярэдняе. Бывае, стаўлю кропку ў напісаным і сам сабе кажу: «Так, напісаў, але гэта не ён, той самы твор».

— На вашу думку, як артыст вызначае сапраўдны поспех?

— Уявіце сабе, перад кожным спектаклем я хвалюся, быццам выходжу на сцэну ўпершыню. Гэта мая цвёрдая пазіцыя: не павінен артыст прывыкаць да сцэны. Неабходна трапятая душой, хацець працягнуць нябачную нітку да глядзельнай залы падчас пастаноўкі.

«Даказваў ролямі, творчымі ўдачамі, якія адзначала тэатральная грамадскасць, што таленавіты. Мама выхоўвала ўва мне паўнаватаснае служэнне прафесіі. Я ніколі не дазваляў сабе прыйсці на рэпетыцыю непадрыхтаваным, спазніцца, ставіцца да працы безадказна. Быць вышэй за Аляксандру Клімаву, напэўна, немагчыма... Яна была геніяльнай актрысай. Ды і мэты перасягнуць яе ніколі перад сабой не ставіў.»

Кожны спектакль трэба іграць толькі тут і цяпер. Калі пасля «Дванаццатай ночы» я выйшаў на паклон напярэдадні дня нараджэння, а поўная зала людзей скандзіравала «Брава» і не адпускала — вось гэта паказчык. Артыст жыве дзеля глядача. Калі ёсць цікавасць, мы сапраўды шчаслівыя. Ганаруся бесперапыннай сур'ёзнай занятасцю ў тэатры, бо я сапраўды запатрабаваны акцёр. А яшчэ, калі шчыра, ганаруся і сваім франтавым цыклам вершаў. Ён цяпер шмат дзе публікуецца. Гэта сур'ёзная літаратурная работа, якую мне пашчасціла стварыць.

— Андрэй Андрэвіч, ці магчыма адразу разглядзець талент акцёра і як гэта зрабіць?

— Схільнасць да акцёрскай прафесіі бачная ў абітурыентаў яшчэ на ўступных экзаменах у ВНУ. У іх прагледжваецца пэўная эмацыянальная абвостранасць нервовай сістэмы. Як правіла, у акцёры ідуць інтраверты, захопленыя справай. Гэтая прафесія прадугледжвае штодзённую карпатлівую працу: шліфоўка кожнага эпизоду, разбор структуры, ролі, вобраза. Яшчэ адзін важны момант, на які трэба звяртаць увагу, — маральны складальнік. Якія праблемы існавання чалавека ты падмаеш? Акцёр — публічная прафесія, таму важна разумець, аб чым гаварыць з глядачом. Аднак, каб быць паспяховым, трэба самому мець цвёрдую жыццёвую пазіцыю.

Гутарыла Яна ВАЛАСАЧ
Фота rustheatre.by

Вера Максіма

У канцы снежня мінулага года ў «ЛіМЭ» быў апублікаваны артыкул «Мінск — Ніжні Ноўгарад — на сувязі», у якім абяцалі распавесці пра адзін з каштоўных экзэмпляраў «Вянка» Максіма Багдановіча, што захоўваўся ў сямейным архіве Бараховічаў і на пэўны час знік з поля зроку музейных супрацоўнікаў.

111 гадоў таму — 22 сакавіка 1914 года — беларускі паэт Максім Багдановіч, які жыў на той момант у Яраслаўлі, атрымаў з Вільні пасылку. У ёй — аўтарскія экзэмпляры зборніка вершаў «Вянок». Чаму мы лічым, што менавіта ў гэты дзень?! Можна паспрабаваць уявіць радасць маладога пісьменніка, які ўпершыню бачыць сваю кнігу, над якой ён так доўга і напружана працаваў. Што робіць з уласнымі асобнікамі аўтар? Падпісвае і дорыць блізім, знаёмым, сябрам. 22.03.1914 — гэтая дата з’явілася як мінімум на пяці кнігах, пра якія мы ведаем. Адзін з «Вяноў» быў адпраўлены назад у Вільню крытыку Антону Луцкевічу ў знак падзякі за першую рэцэнзію (дарэчы, станоўчую) і суправджаўся такім вершам:

*Дзень добры, пане!
Вось Вам просты надпіс:
Ёсць гэтка японаская забаўка, —
Кідаюць дробныя асклёўкі дрэва
Ў ваду — і робяцца яны цвятані.
Усё гэта мне згадалася мімаволі,
Калі чытаў я Вашую стаянку
Аб вершыках «Вянка». І шлю падзяку
І цісну руку. Ваш М. Багдановіч.*

Пад вершам пазнака: «22.03.1914. Яраслаўль».

Чатыры асобнікі таксама выправіліся ў падарожжа — усе яны паехалі ў Ніжні Ноўгарад, дзе жылі цёткі паэта Магдаліна Гапановіч, Марыя Галаван, яго стрыечныя сёстры Вера і Ганна Гапановічы. Дароўныя надпісы на кнігах блізкія, але неаднолькавыя: «Тёте Магдаліне на памяць от автора...», «Тёте Маше от любящего её автора...», «Сестрице Нюте на память от любящего её автора...», «Сестрице Вере от любящего её автора...» Аднолькавае завяршэнне: «М. Богдановіч. 22.03.1914». Кнігі, падараваныя цёткам і Ганне, даўно сталі музейнымі экспанатамі. Праўда, у кожнай быў свой шлях у мінскі музей, а вось Верына заставаўся ў сямейным архіве.

Вера Іванаўна — стрыечная сястра Максіма, старэйшая дачка Магдаліны і Івана Гапановічаў. Дзяўчынка нарадзілася ў Мінску, ахрышчана ў Хмарына-Гарадзецкай царкве, той самай, дзе вячаліся Адам і Марыя Багдановічы. У фондах музея захоўваецца пасведчанне аб яе нараджэнні 4 лютага і хрышчэнні 16 лютага 1889 года. Хроснымі бацькамі сталі настаўнік першага Мінскага прыходскага вучылішча Іван Сцяпанавіч Пляхан і дваранка Алена Мацвееўна Адамовіч.

Акрамя арыгінальнага дакумента аб нараджэнні-хрышчэнні В. Гапановіч, у фондах музея захоўваецца копія пасведчання, выдадзенага Мінскай духоўнай кансісторыяй 24 чэрвеня 1898 года. Мяркуем, гэты дакумент афармляўся для паступлення Веры ў Мінскую жаночую гімназію. У музеі захоўваюцца дзіцячыя фатаграфіі Веры Гапановіч, якія адносяцца да мінскага перыяду. Цікава, што яны зроблены ў атэль розных мінскіх фатографуў: Майсея Страшунера (самае ранняе, 1892 год), Майсея Напельбаума.

У 1902 годзе сям’я Гапановічаў пераехала на сталае месца жыхарства ў Ніжні Ноўгарад. Вера паступіла вучыцца ў Ніжагародскую 2-ю жаночую гімназію. Сярод каштоўных музейных збораў — выдадзены ў 1905 годзе атэстат вучаніцы, якая прайшла поўны курс навучання, і пасведчанне аб заканчэнні VIII дадатковага класа гімназіі ад 1 верасня 1906 года.

з фотаву ЛММБ.

В. І. Кунцэвіч-Гапановіч, 1911—1912 гг.

Пасля заканчэння гімназіі, у 1907—1908 гадах, Вера працавала ў Ніжагародскім аддзяленні Сялянскага пазямельнага банка, зразумела, што ўладкавацца сюды ёй дапамог дзядзька Адам. У Цэнтральным архіве Ніжагародскай вобласці ў фондзе банка намі выяўлены дакументы з аўтографамі В. Гапановіч, а ў сямейным архіве — даведка аб яе працы ў банку.

Ва ўспамінах пра маці Наталію Кунцэвіч адзначала, што Вера Іванаўна мела здольнасці да моў, у размове з сёстрамі і братам Пятром лёгка пераходзіла на французскую, нямецкую альбо лацінскую мову. Любоў да літаратуры і схільнасці да моў падтурхнулі Веру Іванаўну працягваць адукацыю. Яна паступіла вучыцца на гісторыка-філалагічны факультэт Санкт-Пецярбургскіх вышэйшых жаночых курсаў. У сямейным архіве захаваліся яе лісты сваякам, у якіх яна піша пра жыццё ў Пецярбургу, цяжкасці з вучобай: «...пачала рэферат, падзубрываю латынь, трохі нямецкую» (9 кастрычніка 1909 г.), «...жывём звычайна. Крыху сумна, але за заняткамі не заўважаеш. Упарта назуваюся латынню, але баюся прыйсці ў распач, бо адной вельмі цяжка. Намыкала разы два Пятрушу — 2-3 гадзіны на тыдзень многа не склала б — ён не хоча. Вельмі хацела б здаць яе хутчэй. Усё роўна адна да Раства не паспею. Хутка, здаецца, мая чарга рэферат чытаць — таксама ўвесь час рыхтуюся. Наогул заняткаў хапае на ўвесь дзень» (27 кастрычніка 1909 г.).

3-за цяжкага матэрыяльнага становішча Вера вырашыла прасіць дапамогі ў рускага пісьменніка і грамадскага дзеяча Уладзіміра Караленкі, вядомага сваёй дабрачыннасцю. Вера пазнаёмілася з пісьменнікам 2 снежня 1909 года, гэтую дату яна назвала ў лісце да сястры Ганны і падрабязна апісвала сустрэчу: «Жыве ў велізарным каменным, сапраўдным піцёрскім доме, на шостым паверсе, па цёмнай, даволі бруднай лесвіцы. Дзверы маленькія, нізенькія. Сустрэў сам. Я адразу не пазнала яго — спінай да святла стаяў. Але сустрэнь яго на вуліцы, на пэўна, таксама не адразу б пазнала. Ён крыху вышэй мяне, але шырокі, мажнны, а валасы амаль зусім сівыя. Ласкава сустрэў, правёў у маленькі пакой...» Дзяўчына адзначала, што ва Уладзіміра Галакціёнавіча былі спагадлівыя, ласкавыя вочы і вялікія цёплыя рукі, а яшчэ — велізарнае жаданне дапамагчы дзяўчыне. З ліста становіцца зразумелым, што, перад тым як прыйсці да Караленкі, Вера Іванаўна звярталася з такой жа просьбай да іншых асоб, верагодна, выкладчыкаў курсаў, але дапамогі не атрымала.

Уладзімір Караленка звярнуўся па дапамогу да журналіста Сяргея Пратапопава, які пазней ва ўспамінах пра рускага пісьменніка (часопіс «Утренники», 1922 г.)

згадаў і Веру: «У канцы 1909 года да мяне ў Пецярбург прыйшла дзяўчына гадоў 19-20-ці і растлумачыла, што яна — Вера Іванаўна Гапановіч з Ніжняга Ноўгарада, дзе яе бацька служыць у адным з банкаў. Сям’я вялікая і сродкаў, канечне, мала, а яна, Вера Гапановіч, жадала б тут, у Пецярбургу паступіць на курсы, для чаго ёй трэба заробак». Знешнасць дзяўчыны ўразіла Пратапопава («рост, фігура, рысы твару, валасы і выраз вачэй, голас і рухі — усё зрабіла чароўнае ўражанне»).

Дзякуючы пісьменніку і яго сябру Вера ўладкавалася на працу ў рэдакцыю газеты «Речь» (штодзённая палітычная, літаратурная і эканамічная газета), у сакавіку 1910 года яна збіралася прыняць прапанову — перасяліцца ў кватэру Караленкі, у пакой яго малодшай дачкі, якая з-за хваробы знаходзілася ў Крыме. Пазнаёмілася В. Гапановіч і са старэйшай дачкой пісьменніка Соф’яй, у лісце ад 9 красавіка 1910 года пісала пра яе: «Паддалася сімпатычнай, бо мяне сустрэла вельмі ветліва, яна зусім каляга» (у сэнсе, што вучылася на бястужаўскіх курсах, як і Вера). У лістах Караленка не раз цікавіўся ў Сяргея Пратапопава, як справы з працай Веры Іванаўны, дзякаваў за дапамогу, перажываў, што з-за проблем са здароўем ёй прыйшлося пакінуць працу. 5 мая 1910 года з Палтавы ён пісаў С. Пратапопава: «Тут застаў ваш ліст. Дзякуй. Канешне, Веры Іванаўне лепш ехаць дадому, чым з-за няважнай, часовай працы сядзець крукам у Пецярбургу».

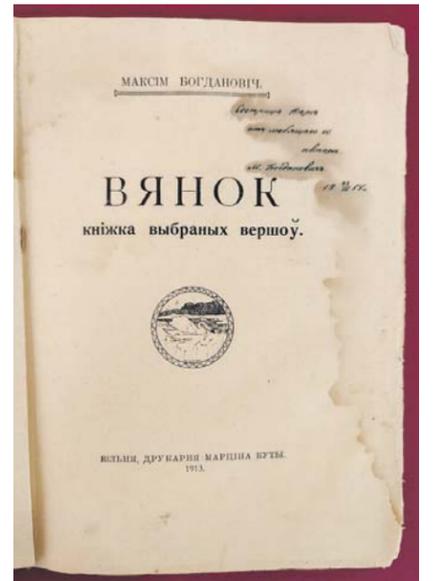
Вера мусіла вярнуцца да бацькоў у Ніжні Ноўгарад, яна выйшла замуж за Глеба Ільіча Кунцэвіча, нарадзіла дачку Наталію. Дзяўчына і пасля ад’езду з Санкт-Пецярбурга падтрымлівала сувязь з Уладзімірам Галакціёнавічам і яго сям’ёй, у фондах музея захоўваюцца паштоўкі і ліст ад пісьменніка. Самы ранні ліст напісаны 3 красавіка 1910 года з Алупкі, наступны — 9 чэрвеня 1914 года. Апошні па даце ліст напісаны ў лістападзе 1916 года на адрас: Ніжні Ноўгарад, вул. Піваварная, д. 3, кв. 4. У гэтым доме доўгі час жылі Гапановічы, у тым ліку і Вера Іванаўна. Сваякі Веры Іванаўны таксама перададзены ў фонды музея ліст Соф’і Караленка і паштовая картка з партрэтам рускага пісьменніка. Па ўспамінах Наталіі Кунцэвіч, яе маці падтрымлівала перапіску з Сяргеем Пратапоповым, незадоўга да смерці яна знішчыла лісты.

Пасля вяртання з Пецярбурга Вера з’ехала ў Ядрын, дзе працавала настаўніцай у пачатковай школе, створанай на заводзе братаў Таланцавых, пасля — настаўніцай у школе Данілавай. Рэвалюцыя 1917 года не прыняла. Суцэльна знаходзіла ў культуры — музыцы і літаратуры, у сваіх трох дачушках. Настаўніцай не працавала, але вучыла сваіх дачок, як некалі вучыў Адам Багдановіч Максіма і яго братаў. Вера Іванаўна працавала машыністкай, карэктарам у розных ніжагародскіх канторах, у сямейным архіве захаваліся даведкі і пасведчанні.

У 1920-я гады, калі спатрэбілася дапамога ў зборы матэрыялаў Максіма Багдановіча для падрыхтоўкі першага збору твораў, Адам Ягоравіч звярнуўся па дапамогу да Веры і ў яе асобе знайшоў добрага памочніка: «Дарагая Верачка <...> Будзь ласкава — схадзі ў мясцовую Цэнтральную публічную бібліятэку на Варварцы, спытай там т. Драніцына і папросі яго пашукаць «Нижегородский листок» за 1915 г., прыблізна 90-я нумары. У іх надрукаваны пераклад Максімаў апавядання Франка. Канчаток гэтага апавядання ў № 98 ёсць, так што друкаваць не трэба. І наогул пагартай «Листок» за гэты год: ці не знойдзеш яшчэ што-небудзь Максімава — перадрукуй» (15 верасня 1925 г.), «Усё роўна — ці будзе артыкул перадрукаваны ці перапісаны. Адзін фельетон перапісаць не цяжка» (9 кастрычніка 1925 г.). Вера Кунцэвіч адказна выконвала даручэнні

Адама Ягоравіча, нягледзячы на занятасць і хатнія клопаты. Яе эпістальная спадчына вельмі каштоўная, у фонды музея сваякі перададзены 41 ліст ад Адама Багдановіча, самы ранні датуецца 20 студзеня 1919 г., апошні напісаны 15 студзеня 1939 года.

15 кастрычніка 1939 года Адам Ягоравіч пісаў пляменніцы: «Зборнік «Вянок» выдадзены ў абмежаванай колькасці асобнікаў, яшчэ пры жыцці паэта ўвесь разыйшоўся». Бацька пісьменніка, верагодна, не ведаў, што Максім адразу па атрыманні пасылкі з Вільні падпісаў асобнікі для самых блізкіх яму людзей. Кніга, падараваная стрыечнай сястры, беражліва захоўвалася ва ўладальніцы, затым у яе дачкі Наталіі, а пасля смерці апошняй — у сям’і малодшай дачкі Веры Настасі Кунцэвіч. Першай з беларускіх даследчыкаў кнігі — сямейныя каштоўнасці — убачыла Ніна Барысаўна Ватацы ў 1965 годзе, калі наведвала родзічаў Багдановічаў у Ніжнім Ноўгарадзе. «Вянок», калісьці падараваны Максімам цётцы Магдаліне, Наталіі Глебаўна перадала беларускай даследчыцы, у 1988 годзе гэтая кніга паступіла на захаванне ў музей. «Вянок» Веры родныя пакінулі ў архіве сям’і. Муж Настасі Глебаўны, Аркадзь Бараховіч, у 1983 годзе ў газеце «Горьковский рабочий» апублікаваў артыкул «Дом детства М. Богдановича», адной з ілюстрацый стала фатаграфія тытульнай старонкі «Вянка» з аўтографам паэта. Супрацоўнікі музея ведалі, што кніга знаходзіцца ў надзейных руках, таму перагаворы аб перадачы зборніка ў фонды не вялі. Але марылі калі-небудзь убачыць арыгінальны «Вянок» 1913 года і прэзентаваць у экспазіцыі ці выстаўцы.

«Вянок» Веры Гапановіч. Тытульны ліст з аўтографам.

Пасля смерці Аркадзя Якаўлевіча на некаторы час перарваліся стасункі супрацоўнікаў мінскага музея з сям’ёй Бараховічаў, таму і «Вянок» знік з поля нашага зроку. У 2024 годзе падчас удзелу ў Дабралюбаўскіх чытаннях мне пашчасціла убачыць каштоўны асобнік кнігі, які, як аказалася, Аркадзь Бараховіч перадаў на захаванне ўнуку Рыгору. Менавіта ім, праўнікам Веры, сённяшнім захавальнікам рарытэта, было прынята важнае рашэнне — перадаць зборнік вершаў «Вянок» на часовае захоўванне ў фонды Літаратурнага музея Максіма Багдановіча. Сімвалічна, што кніга практычна адразу стала экспанатам мастацка-дакументальнай выстаўкі «Мая сям’я», у якой распавядаецца пра самых блізкіх для паэта людзей, у тым ліку і пра Веру Гапановіч (Кунцэвіч). Супрацоўнікі музея пісьменніка сумесна з прадстаўнікамі сям’і будуць працягваць пошук артыфактаў, звязаных з Максімам Багдановічам і яго роднымі, і спадзяёмся, што наперадзе нас чакае нямаля яркіх адкрыццяў.

Ірына МЫШКАВЕЦ

«Падвопытныя трусікі» — гэта якія?

Прачытаўшы заглавак, чытач, спадзяюся, усміхнецца і задумаецца... Бо дарэчнае ўжыванне слова ў маўленні — вусным або пісьмовым — характарызуе аўтара, паказвае яго ўменне карыстацца лексічным багаццем мовы і талент у адборы з гэтай невычэрпнай крыніцы патрэбнай, так бы мовіць, найчысцейшай кроплі.

Звернемся да кароткага аналізу слова *падвопытны*. Найперш зразумела, што асноўную семантычную інфармацыю ўтрымлівае корань *вопыт*. Калі звярнуцца да Тлумачальнага слоўніка беларускай мовы (у 5 т., 6 кн.), дык у т. 1 (1977) на с. 506 знойдзем яго значэнні: 1) «Сукупнасць практычна набытых навыкаў, ведаў»; 2) «У матэрыялістычнай філасофіі — сукупнасць пачуццёвых успрыманняў, набытых у працэсе ўзаемадзеяння з навакольным асяроддзем». У выніку бачым нешта неўразумелае: *вопытны* — «той, хто мае вопыт», а *падвопытны* — гэта які?

Пагартваем сучасныя даведнікі: ні ў Слоўніку беларускай мовы (2012), ні ў Тлумачальным слоўніку беларускай літаратурнай мовы (2016) лексема *падвопытны* не фіксуецца. Гэтым пацвярджаецца штучнасць адзначанай лексемы, неўласцівай беларускай мове. Яна адсутнічае і ў ранейшых лексікаграфічных працах — слоўніках В. Ластоўскага і М. Байкова, С. Некрашэвіча.

«Як жа так?» — можа спытаць чытач. Адкажам: рэдактар мог быць нявопытны, не вельмі дасведчаны або не здолеў матываваць праўку перад аўтарам: *падвопытны* на *паддоследны*. Хутчэй за ўсё, першае, бо аўтар, мяркуючы, пагадзіўся б з прыведзеным вышэй тлумачэннем. І лексему *падвопытны* знаходзім у творах Сяргея Грахоўскага, Мікалая Матукоўскага і іншых пісьменнікаў: *Падвопытны народ, заўжды распяты, // За што табе такі пакутны лёс?; Пансуева. Значыць, падвопытны павінен накласці галаву на гэтыя вілы?; Патрэбную каманду мязотнікаў я дала загадзя, і калі падвопытны Дзімка апынуўся ў полі майго зроку (а я ў полі ягонага зроку, аднаведна), гэтыя тры п'яныя дэбілы ўжо адрываюцца, як кажучы, па поўнай. Не кажучы ўжо пра навуковыя публікацыі...*

А цяпер іншыя прыклады з дакладным словаўжываннем: *Так што калі каму-небудзь трапіць у рукі яе дысертацыя (а можа, і кніга), і ён сустрэне там імя паддоследнага трусіка «студэнта К.», то — дазвольце адрэкамендавацца — К. гэта я (Уладзімір Караткевіч); — Вам не здаецца, прафесар, што вы ператвараеце нас у паддоследных трусюў? (Іван Шамякін); Прыкра і крыўдна было ўсведамляць сябе ў ролі паддоследнай марской свінкі (Леанід Дайнека); Праніці выдатна пазнаў гэты пільны цёмны позірк, якім Алесь глядзеў на чарговую паддоследную істоту (Людміла Рублеўская).*

Такім чынам, трэба было праводзіць праўку ў наступных сказах: *Ты, Юля, была для мяне чымсьці накшталт падвопытнай [паддоследнай] Юліі; У дзяцей роля падвопытных [паддоследных] авечак; Надвопытнай [Паддоследнай] вядзьмаркай заняліся самыя прасунутыя псіхааналітыкі; Лінейныя паказчыкі падвопытных [паддоследных] лабараторных мышэй прадстаўлены ў табл. 3.*

Так што, шануючы, размова была не пра *трусікаў* — «невялікіх грызуноў сямейства заечых» і не пра *трусікі* — «прадметы бялізны», а пра сур'ёзныя рэчы, звязаныя з дакладным словаўжываннем.

Пятро ЖАЎНЯРОВІЧ

Вандроўка з Пінска ў Пінск

Зборнік Валерыя Грышкаўца «Тварам на ўсход» выйшаў у 2024 годзе ў Пінскай рэгіянальнай друкарні. Аўтара прадстаўляць чытачам няма патрэбы — гэта ўжо яго дзясятая кніга. Нарадзіўся ў Пінску, дзе жыве і цяпер. Аўтар гімна горада, лаўрэат шматлікіх літаратурных прэмій Беларусі і Расіі, Нацыянальнай літаратурнай прэміі Беларусі (2020 г.).

У анатацыі В. Грышкавец тлумачыць назву кнігі: *тварам на ўсход* — так хаваюць праваслаўных. Ды і большая частка жыцця пісьменніка прайшла «тварам на ўсход». Пасля службы ў Савецкай Арміі ў Сяміпалацінскай вобласці ён працаваў геалагаразведчыкам у Забайкаллі, будаўніком у Бураціі, каласіў па прасторах неабсяжнай савецкай краіны. Ды і сёння ўсе дарогі яго — на ўсход. Нават у сталіцу роднай Беларусі, не гаворачы ўжо пра Маскву, дзе прайшлі лепшыя гады творчага жыцця. Так што назва кнігі прадиктавана самім лёсам аўтара.

У зборніку паэзіі «Круг аистинный», падораным мне Валерыем Фёдаравічам у 1991 годзе, я знайшла верш, які дзіўным чынам пераклікаецца з назвай новай кнігі:

*Упадёт в бою неравном,
Оглянувшись на восток,
Нецелованный кудрявый
Кареглазый паренек.*

*На губах, аляя нежно,
Запечётся — нет! — не кровь!
Имя матери — Надежда,
Имя девушки — Любовь.*

«41-ы год»

Кнігу «Тварам на ўсход» склалі выбраныя эсэ з цыкла «Бюро знаходак», артыкулы аб сучаснай беларускай літаратуры і пісьменніках, дзённікавыя запісы.

Эсэ, якім пачынаецца першая частка кнігі, — «Слёзы выдумкі — рэха лёсу?» — напісана ў 1995 годзе. Першыя вершы... Першыя ганарары... Уцёкі з дому і вяртанне назад. Спадарожнага ветру не чакаў, вецер заўсёды ў твар. Першы верш, напісаны ў Маскве, паэт так і назваў — «Вецер».

Ружа вятроў на супервкладцы кнігі змешчана невыпадкова: яна якраз і сімвалізуе падарожжы, свабоду, новыя адкрыцці і магчымасці. Промні

яе паказваюць розныя напрамкі, што робіць гэты сімвал ідэальным для тых, хто імкнецца пераадольваць любыя цяжкасці і перашкоды.

Перашкод у жыцці аўтара было шмат, як мог пераадольваў іх, ва ўсякім разе імкнуўся да гэтага. Вяртаючыся ў Пінск не адзін раз, ён рабіў у жыцці круг за кругам:

*Да, кем только в жизни я не был,
С какою не znalась бедой?..
Под южным и северным небом,
Под синей и белой звездой...*

З ранніх гадоў, як піша В. Грышкавец, у ім жыў праязік, але не хапала настойлівасці і ўседлівасці, якія з'яўляюцца бадай ці не галоўнымі рысамі тых, хто працуе ў прозе. Але ўсё ж аўтар не мог не падзяліцца з чытачамі старонкамі сваёй біяграфіі, звязанымі з Масквой, дзе два гады вучыўся на Вышэйшых літаратурных курсах.

Пасля Масква не адпускала яго, вабіла, і ў кастрычніку 1994 года В. Грышкавец пайшоў працаваць вяртаўніком у маскоўскі храм Дабравешчанна Прасвятой Багародзіцы, нездарма ж яго пакой у пінскай кватэры доўгія гады асвятчаў абраз Дабравешчанна Прасвятой Багародзіцы.

На вокладцы кнігі змешчана і Спаская вежа Маскоўскага Крамля — галоўная брама крэпасці, на якой знаходзіцца знакамітыя куранты, што адлічваюць маскоўскі час. Менавіта

гэтаму ў сваім жыцці прысвяціў аўтар эсэ, напісанае ў 1998 годзе.

Падарожжа ў часе, падарожжа ў прасторы, падарожжа па кутках памяці — ці было гэта ўсё? І вось ужо на старонках кнігі — партрэты паэтаў Міколы Купрэева, Анатоля Сыса, Яўгеніі Янішчыц, Івана Калесніка, успаміны пра такіх блізкіх для яго людзей, як Мікалай Крышталь, пінскі краязнавец Міхаіл Самуйлік.

У гэтым жа раздзеле ў эсэ, напісаным у 2012 годзе, аўтар знаёміць з кнігай «Шаны» Анатоля Шушко, якой, па сцвярджэнні В. Грышкаўца, паэт паставіў сябе ў адзін рад з лепшымі творцамі Берасцейшчыны.

У другім раздзеле «Жить, душою не кривая» В. Грышкавец дзеліцца сваімі адкрыццямі аб палескай адысеі Аляксандра Блока. Аўтар працаваў у музейным пакоі Лапацінскай сельскай бібліятэкі, прысвечаным жыццю і творчасці А. Блока.

Піша Валерыя Грышкавец па-руску. У школе вучыў і рускую, і беларускую, а дома гучала матуліна мова, якая перадавалася з пакалення ў пакаленне шмат гадоў і стагоддзяў на палескай зямлі. Чаму аўтар для сваёй творчасці выбіраў рускую? Бо вельмі любіў творчы рускіх класікаў.

Яшчэ ў раннім дзяцінстве яго захапіла, зачаравала паэзія А. Блока. Ён адразу і на ўсё жыццё палюбіў творчасць гэтага паэта.

Трэці раздзел кнігі «Душа — не памыйная яма...» — гэта фрагменты дзённіка і нататкі. Першыя запісы пазначаны лютым 1990 года, а заканчваецца 25 верасня 2012-га. Аўтар стараўся трымацца праведнага шляху, але не заўсёды ў яго атрымлівалася, аб чым горка скадуе ў сваіх вершах:

*Я слыл непутёвым, отчаянным,
От жён уходил и детей.
Мол, что мне?! Да вот же нечаянно —
Церквушка. И стал у дверей...*

Вандруючы з Пінска ў Пінск, падстаўляючы твар усходняму сустрэчанаму ветру, Валерыя Грышкавец не змяняўся з гадамі, бо, як казаў адзін філосаф, «у дарогу браў самога сябе», з самім сабой і вяртаўся на кругі свае.

Сёння пісьменнік не спачывае на лаўрах, не слабее творчы імпульс, таму што ўсё яшчэ прыходзіць да яго вершы. Гэтай кнігай ён хацеў «падвесці вынікі — хай сабе і не канчатковыя, але ўсё ж...».

Валянціна ГАРБАЧЭЎСКАЯ

Прыгоды лясных жыхароў

«Бабіна лета» — зборнік невялікіх апавяданняў Рыгора Ігнаценкі пра жыццё лясных жывёл. Творчасць пісьменніка прысвечана адносінкам чалавека і прыроды, і гэтая кніга не выключэнне. Забавы і клопаты маленькіх і вялікіх звяроў, змена пор года, лясное жыццё — пра ўсё гэта юны чытач зможа даведацца больш.

Кожны твор паказвае пэўны эпізод з жыцця жывёл: супрацьстаянне маленькіх птушак сваім заклітым ворагам — ястрабам, вясёлыя гульні варон, абед пухлых снегироў, прыгоды маленькай амялушкі, якая пашкодзіла крыло, і яе назіранне за жыццём іншых лясных жывёл. А яшчэ дзеці могуць даведацца, што ядуць зімой ласі, як паводзяць сябе ваўкі і ад каго ўцякаюць зайцы.

Апавяданні Рыгора Ігнаценкі дапамогуць лепш разабрацца ў тым, як уладкавана прырода, як адбываецца змена пор года і ляснога жыцця ў гэты перыяд. Як, нягледзячы на нягоды, цягнуцца да святла маленькія птушчкі і клапоцяцца аб сабе гіганты-ласі. Як ваўкі спраўляюцца з голадам, а вавёркі абараняюць назапашаныя на зіму арэхі. Лёгка манера апаведу дапаможа дзецям больш прасякнуцца бедамі і радасцямі звяроў, адчуць прыгажосць беларускай прыроды.

Хоць апавяданні невялікія па аб'ёме, яны становяцца часткай паўнаўартаснай гісторыі, якая будзе асабліва цікавая дзецям. «Бабіна лета» выдатна знаёміць са звычкамі жыхароў беларускіх лясоў.

Кніга ўпрыгожана цудоўнымі акараэльнымі ілюстрацыямі Алены Карповіч.

Дар'я АРХІПКОВА

Прыемна сустрэць чалавека, з якім даўно знаёмы. Асабліва калі ён табе падабаецца. З паэтамі адбы-
ваецца нешта падобнае. Вядома, сёння іх шмат і розных, аднак задавальненне атрымліваеш ад твораў
далёка не ўсіх. Тут, як у каханні. І тая дзяўчына прыгожая, і гэтая. Толькі сэрца не падманеш.
Тое ж самае і ў літаратуры. У паэзіі для мяне адным з такіх чаканых знаёмцаў заўсёды з'яўляецца
Анатоль Аўруцін. Таму і стараюся не прапусціць ніводную яго кнігу. Асабліва калі ў ёй змешчаны
не толькі новыя творы, але і напісаныя раней.

Тым цікавы і арыгінальны

Кніга «С чистого листа...», вы-
пушчаная маскоўскім выдавец-
твам «Вест-Консалтинг», акурат з такіх.
Таму Анатоль Юр'евіч невыпадкова
даў ёй падзаглавак «Избранное из
избранного». Чаму з'явілася крыху
нечаканая назва, відаць з першага вер-
ша. Паэт, узрост якога, як вядома, на-
бліжаецца да 80 гадоў, як і кожны на
гэтым белым свеце, не можа не задум-
вацца над сваім пройдзеным шляхам.

Імкнецца асэнсаваць набуткі, нешта,
магчыма, і трэба пачаць з чыстага
аркуша. Ды, добра разважыўшы, па-
ступова, як і бывае ці не ў кожнага,
пераконваецца, што гэтага рабіць не
трэба. Інакш лірычны герой паўста-
не зусім іншым чалавекам. Не толькі
не падобным на сябе, а, як ні старэй-
ся, пазбаўленым індывідуальнасці.
Быццам з'явіцца нейкі двойнік, але ці
будзе ён падабацца тым, хто цябе ўжо
добра ведае? За гэтым перайначан-
нем узнікне і як бы адкарасканне ад
асобных сваіх твораў. Хоць жаданне
і неblaгое, але...

*Начать бы с чистого листа,
Не совершить былых ошибок...
И биография чиста,
И молод... И характер гибок.*

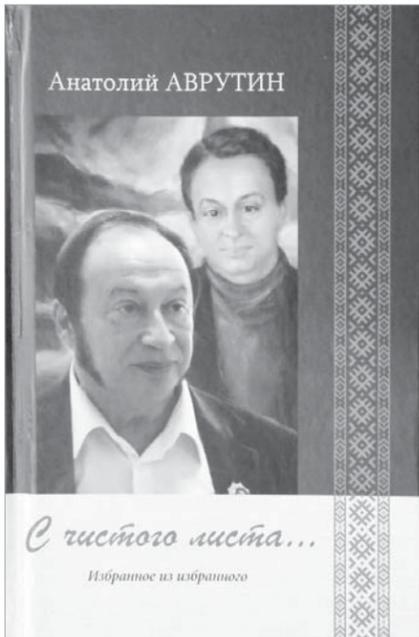
*Не ту любил... Не так речист...
Не те черты в соседях ценить...
Здесь бесполезен чистый лист,
Ведь почерк... Почерк не изменишь.*

Які ж ён, гэты почырк Анатоля Аў-
руціна, і ўпэўніваешся дзякуючы кнізе
«С чистого листа...», уважліва пера-
чытваючы старонкі адметнага выбра-
нага, у якое ўвайшло найлепшае з напі-
санага ім за паўвека мастакоўскай дзей-
насці з сямі зборнікаў, што выдаваліся
ў Беларусі, Расіі, Канадзе, Германіі.
І, вядома, сёе-тое з новага. Хоць чыта-
чу, па праўдзе кажучы, і не важны сам
момант з'яўлення таго ці іншага твора.
Аднак аматары паэзіі Анатоля Аў-
руціна абавязкова заўважаць класі-
чныя вершы. Найперш «Грушевка»,
«***Наш примус все чадил устало...»,
«Я — з Крыніц...» і некаторыя іншыя.

Что да верша «Я — з Крыніц...»,
дык ён цяпер яшчэ больш актуальны,
чым у момант напісання, бо набывае
новае гучанне тэма зверстваў нямец-
ка-фашысцкіх захопнікаў у гады Вя-
лікай Айчыннай вайны. Усё больш
відавочным становіцца тое, што яны
рабілі з дзецьмі, выкарыстоўваючы
іх у якасці донараў для лячэння
сваіх салдат і афіцэраў. Эпіграф, які
папярэднічае гэтаму вершу, можна
паставіць і да іншых твораў падобна-
га гучання. Ён сведчыць аб тым, што
ў гітлераўцаў нічога святога не было:
«В годы войны на территории Бела-
руси фашисты создали 14 лагерей,
в которых полностью забирали кровь
у детей, переливая всю своим ране-
ным. Тела детишек сжигали».

Ніхто з беларускіх паэтаў не змог
так зірнуць на маральны бок гэтай
трагеды. Шмат дала прадуманая
кампазіцыйная завершанасць твора,
у якім спалучаны, па сутнасці, два
тэматычныя пласты. Спачатку пра
жудаснасць фашызму не гаворыцца
як быццам ні слова. Ды словы гэтыя
і лішнія, самі дзеці расказваюць, ад-
куль яны родам:

*— Я з Крыніц... Жыва пакуль...
Зваць Алесь.
— З Докивыц я... А ты адкуль?
— Я з Палесся...*

І тут урываецца голас аўтара:
«Кровь возьмут до капли, всю, // Без
разбору. // Было б восемь Михасю, //
Шесть — Рыгору. // А Алесе скоро
семь...» Наступныя радкі дысануюць
з папярэднімі: «Время мчится. //
Было б лучше им совсем // Не ро-
диться». Нарадзіліся ж яны для таго,
каб жыць, а не загінуць, даючы акупантам
сваю кроў. Далей гаворка пра
тых, каго цаной свайго жыцця дзеткі
ўратавалі:

*И фашист, набравшись сил,
Встав с кровати,
Не, не «муттер» говорил,
Плакал: «Маці...»
И не мог никак понять,
Хромоножка,
Почему назвать кровать
Тянет «ложкам»?*

Беларускія словы ўжо самі па сабе
нагадваюць, што гэтая трагедыя ад-
былася менавіта на нашай зямлі.
Верш «Голос крови», хоць стаіць
у кнізе значна раней, набываючы
значны філасофскі сэнс, развівае
думку: якія б часы ні былі, чала-
вецтва забывае простую, але разам
з тым і важную ісціну — не дай кры-
ві праліцца:

*Ты этот век каким ни назови,
Не станет он иных веков суровой.
Он тоже весь испачканный в крови
Настолько, что своей не чую крови.*

Усё таму, што «есть только право
сильного — опять // Чужую кровь
в свои вливая вены, // Кровь вос-
славлять... И вновь не замечать //
В своей крови вселенской перемене-
ны». За гэтым відаць роздум наша-
га сучасніка аб часе — сённяшнім і
ўчарашнім, хоць, калі добра разабра-
цца, паняцці гэтыя ўмоўныя,
асабліва калі гаворка заходзіць аб
тых вызначальных момантах, якія
звязаны з лёсамі выдатных людзей.
Як у роздуме Анатоля Аўруціна
пра вядомага рускага паэта Міка-
лая Рубцова і яго трагічную гібель:
«Что эпохе пенять? Ныне гениев нет
и в помине. // И домами поэты не
очень-то любят дружить». Лірычны
герой і сам часам адчувае душэўную
няпэўнасць, калі прыходзіць тая са-
макрытычнасць, для якой падстаў
няма, бо гэта толькі праўленне
прамернага самакапання:

*Душа болит... Не много-то народу
Стоит впотьмах с тревогой о душе.
Кому на радость, а кому в угодю
Мой голос тише сделался уже.*

Гледзячы ў чым... Ні ў кога з паэтаў
Беларусі мне не даводзілася чытаць
столькі вершаў, у якіх гучыць захап-
ленне братамі нам рускім народам.
Гэта не пафасна-публіцыстычныя твора-
ры, у якіх «гучнасць» дасягаецца толь-
кі воклічнымі эпітэтамі, а тая праўда,
што адпавядае гістарычнай ісціне аб
народах, якія здаўна жывуць на гэтай
зямлі. Як у вершы «***Сплелось, пере-
путалось — кто разберёт...».

А якое пераканальнае захаплен-
не Анатоля Аўруціна рускай мовай
у вершы «Птица русского слова»!
І колькі ў ім здзіўлення сённяшняй
сітуацыяй, калі «На Руси, под гор-
танные крики, // Нынче русские рус-
ским по-русски велят // Знать другие
языки...». У вершы ж «***Не умею
сказать по-французски...» лірычны
герой прызнаецца, што многімі за-
межнымі мовамі, на жаль, не авало-
даў. І нават «ни иврит мне неведом,
ни идиш», але «когда озверела эпо-
ха, // Только крикни: “Ура”... И все
поймут...».

Прачытаўшы кнігу, несумненна,
яшчэ неаднойчы захочаш вяртацца
да твораў, што асабліва ўразілі. У та-
кім разе добра мець яе перад сабой,
каб, калі з'явіцца жаданне, чарговы
раз прайсціся шляхамі лірычнага ге-
роя, пераконваючыся, што ён шмат у
чым адпавядае і твайму ідэалу. А яшчэ
сваім аптымізмам паэт заклікае, ня-
гледзячы ні на што, жыць дзеля сябе
і на карысць іншым. І чым больш
пражыта, тым больш гэтае жаданне
ўзмацняецца. Усё больш упэўніваеш-
ся, наколькі шчыры Анатоль Аўруцін
у вершы, якім кніга завяршаецца:

*В «пятой графе»,
где о национальности
Воют анкеты
с наркомовских лет,
Я б начертал,
презирая банальности,
Гневно-торжественно:
«Русский поэт».*

Не ведаю, калі ён напісаў верш
«***Спешите медленнее жить...» (пад
творами даты не стаяць), але тое, што
выказана ў ім, адпавядае любому часу
і кожнаму чалавеку:

*Спешите медленнее жить —
Пока глаза глядят лукаво,
Пока походка величаво —
Спешите медленнее жить.*

Нават і тады ўжо, калі «паходка
не величаво», а «под ногами тропка»
ўжо ідзе «не торопко». Па-ранейшаму
ў душы застаецца галоўнае, што і вы-
клікае такое жаданне:

*Спешите медленнее жить,
Пока гнездо под крышей вьётся,
Покуда жизнь не оборвётся —
Спешите медленнее жить.*

Анатолі Аўруціну гэта трэба для
таго, каб і надалей пісаліся творы
з яго аўруцінскім почыркам. Гэта
асабліва важна таму, што ён не про-
ста выдатна піша, а на беларускім
матэрыяле працягвае традыцыі вы-
датных майстроў рускай паэзіі. Тым
і цікавы, і арыгінальны.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Чытацкі дзённік
Навума
Гальпяровіча

Вечнае жыццё паэзіі

Колькі мне было тады? Я толькі скон-
чыў школу, паступіў на завочнае ад-
дзяленне факультэта журналістыкі і ма-
рыў стаць паэтам. Працаваў на заводзе
шкловалакна, атрымліваў зарплату і мог
сабе дазволіць шчасліва прападаць у на-
шай полацкай кніжнай краме «Светач»,
гартаючы свежыя зборнікі паэзіі.

Сціпляя вокладка кніжкі невядомага мне
паэта Арсенія Таркоўскага, напэўна, не
прыцягнула б увагі, калі б не значылася по-
бач з партрэтам прыгожага, у гадах чалаве-
ка з задумным інтэлігентным тварам —
«другая кніга вершаў»:

*Все разошлись. На прощанье осталась
Оторопь жёлтой листвы за окном,
Вот и осталась мне самая малость
Шороха осени в доме моём.
Выпало лето холодной иголкой
Из онемелой руки тишины
И запропало в потёмках за полкой,
За штукатуркой мышинной стены.*

Так у маё жыццё ўвайшоў вялікі паэт.
Уявіце, другая кніга вершаў! А за плячы-
ма гэтага чалавека было яркае, насычанае
жыццё. Гэта потым яго сын Андрэй у сваіх
фільмах неаднойчы звяртаўся да жыцця
і творчасці бацькі.

Дарэчы, пры жыцці Арсенія Таркоўска-
га выйшла ўсяго пяць кніг. У некаторых
маіх сучаснікаў сёння выходзіць у разы
болей. Усяго пяць. Але там няма ніводнага
верша, які б не ўражваў з першых радкоў,
не выклікаў роздуму, паэтычнага настрою
і шчырага захвалення.

У фільме Андрэя Таркоўскага «Сталкер»
галоўны герой чытае верш:

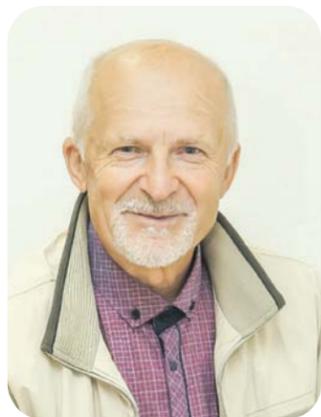
*Вот и лето прошло,
Словно и не бывало.
На пригреве тепло.
Только этого мало.
Всё, что сбывается, моголо,
Мне, как лист пятипалый,
Прямо в руки легло.
Только этого мало...*

Пасля гэтыя радкі сталі песняй, але
ў выкананні Аляксандра Кайданоўскага
ў іх выразна гучаць светлая самота і ўнут-
раны трагізм, якія ў выкананні спявачкі
заўважыць цяжка. Але нават у шлягерным
варыянце не згубіліся сапраўдна паэзія
і высокая пацудзіць.

Цяпер на сваёй паліцы я маю каштоўны
двухтомнік паэта, выдадзены ў 1991 годзе.
Гэтыя чырвоная колера кнігі — мае пастаян-
ныя суразмоўцы, калі наступае момант
светлага прычашчэння да прыгажосці
і мудрасці, да высокага паэтычнага слова.

*Предчувствиям не верю и примет
Я не боюсь. Ни клеветы, ни яда.
Я не бегу. На свете смерти нет.
Бессмертны все. Бессмертно всё. Не надо
Бояться смерти ни в семнадцать лет,
Ни в семьдесят. Есть только явь и свет,
Ни тьмы, ни смерти нет на этом свете.
Мы все уже на берегу морском,
И я из тех, кто выбирает сети,
Когда идёт бессмертье косяком.*

І я веру, што сапраўдна паэзія бессмя-
ротная, і лепшым радкам вялікіх паэтаў
наканавана вечнае жыццё.

Фёдар ГУРЫНОВІЧ

Салавей

Вясняны вечар. Пошчак салаўя
І трэск жукоў, і мясячык над вязамі.
І чым цябе, каханая мая,
Здзівіць, калі даўно ўсё пераказана?

Хіба што ў перайманне салаўю,
Што бавіцца вяслжавымі гульнямі,
Вясну прыпомніць

даўнюю сваю,
Якая ў нас з табой была агульнаю.

Хоць нашы сэрцы й зараз не разняць,
Хоць шчоўкае салоўка
ў майскай зарасці,
А ўсё-такі даводзіцца прызнаць,
Што надыйшло юнацтва нашай старасці.

Юнацтва старасці — ну, ці ж не так?
Цяпер ужо спускаем мы з горачкі.
А салавей-маэстра — ну й мастак! —
Гарошыну катае ў срэбным горлачку.

Лады перабірае ён свае,
І столькі ў свеце тым запалу яркага!
Каму, аб чым так горача няе?
Каханню гімн — сумнення ў тым ніякага.

І хоць пад юны пошчак салаўя
Цяпер засумавалася мне штосьці,
Я так цябе, каханая мая,
Люблю, як не любіў і ў маладосці.

Чорны бусел

Паўз сцяжыну — ліпы ў скрусе,
Ціша — што сіло.
Аблятае чорны бусел
Кожнае сяло.

Непрыветны, нелюдзімы,
Юны ці стары,
Дзе спраўляеш ты радзіны,
У якім бары?

Па якіх такіх балотах
Сноўдаеш-снуеш?
А ці носяць летам боты
Цыблікі твае?

Ці шукаеш жаб у лоцы
Ды вужакаў ты?
Ці клякаеш, як у вёсцы
Белья браты?

На якім агні пнякельным
Крылле абпаліў?
Ты хоць раз з манаскай келлі
Паляці ў палі.

Глянь, як жнуць сцяну камбайны
Збажыны густой,
На адной назе забаўна
На мяжы пастой.

Паладуй з грабцамі ў латкі
Пахае сяно.
Хоць аднойчы немаўлятка
Прынясі ў сяльцо.

Сябар

Сяброў у кожнага столькі,
Колькі іх Бог пашле.
Сябар не той, хто ля стойкі
Піва з табой п'е.

Той сябар, каму душу ты
Можаш сваю адкрыць,
З кім ты любым маршрутам
Можаш і ў буру плыць.

Адкрые і сябар сэрца
І ў радасці, і ў бядзе.
З цябе ён не пасмяецца,
Цябе ён не падвядзе.

Давер у яго паглядзе,
Усё з ім у вас на двух.
Ніколі табе не здрадзіць —
Вось ён, сапраўдны друг!

Як рантам ён памірае,
Святла табе нестася...
Сяброў мы не выбіраем,
Сам Бог нам сяброў дае.

Лес

Мы раслі, сказаць так можна,
Гледзячы на лес.
І вясчук да лесу кожны
Меў свой інтарэс.

Хоць, вядома ж, не на ўцеху
Выраслі лясы:
Гэты ў лес па дрывы ехаў,
Той — па палазы.

Па дугу, па столь, па кроквы,
Па кляновы сок.
Словам, нам на кожным кроку
Трэба быў лясок.

Дый уцех салодкіх мноства
Для вясковых хат:
І маліна ў дзядзьку ростам,
І ажыны шмат.

А гаючых зёлак колькі,
А баравікоў!
Ну, а ўзімку свята ёлкі,
Велічнай такой!

Лес — і будзень, і нядзеля.
Адymi вазьмі —
Застанемся без надзеі...
Хоць раслі — на лес глядзелі,
Выраслі людзьмі.

Таццяна ЯЦУК

Прыстань сэрца

Калі збягуцца ўсе дарогі ў Рым
Пад промнямі гарачымі пагрэцца,

Я — на жыцці нястомны пілігрым —
Адчую, што Радзіма —
прыстань сэрца.

Хоць часам і блукала на шляхах,
Купаючыся ў дальняй прыгажосці,
Я берагла, як свечач, годны шлях,
Гаспадаром дзе крочыла — не гасцем.

І пад напевы жніўнае красы
Душой адчула неад'емна-шчыра,
Што для мяне спяваюць каласы
І мудрасць думак тут
стартуе ў вырай.

І бор шчыруе толькі для мяне,
І вечарніцы любатою туляць.
Пяшчотна ранак росны ахіне
Пагляд вачэй шчаслівае матулі.

Калі ж усё няўлад і неўпапад,
Іду праз цэрні ў чысціню блакіту
Да салаўёў, што будзяць спеўна сад,
Да васількоў, якія лаішчаць жыта.

Данішы

А дожджык сячэ лістоту,
Маланкай прастор раскрасаў,
Ды там дасявае ўпотаі
Той верш, што ты не данісаў.

Маркоціцца ціхі ранак
У звонкай світальнай цішы,
Пакутуе подых заранак,
Выкленчвае: «Верш данішы!»

Той верш акрыліцца далёка:
Ён з велічы мурагоў,
Ад роду твайго вытокаў,
Са Свіцязі берагоў.

Мудрыць хай крылатай птушкай
Ад горада да сяла,
Хай шчырыцца Папялушкай,
Што так бескарысна жыла.

Я веру ў магічнасць слова,
Якое пяшчоціць душу.
Верш — мудрасці першааснова...
Яго данішу, данішу!

Салдат

Па тым шляху, дзе стылі туманы,
Дзе дагаралі ў жудасці пажары,
Ішоў салдат бязлітаснай вайны
Праз папялішчы, праз жуду,
праз хмары.

І толькі перамогай трызніў ён,
Надзею хісткую люляў:
«Дажыць бы!»

Яго ахоўваў зорны парасон
І хвалі Нёмана, уздыхі Віцьбы.

Ды кожнай рыскай дарагі абшар
Зямлі пакутнай саграваў пяшчотай.
Ён — абаронца,
барацьбіт, Ікар —
Ішоў наперад са стралковай ротай.

І перамог у жудасных баях,
Прайшоўшы сорак першы, сорак пяты.
Пазначаны геройствам доўгі шлях
Нязломнага савецкага салдата.

Андрэй ДАРОЖКІН

Простая малітва

Гасподзь, барані маіх родных,
знаёмых і лепшых сяброў...
Між дзён ненаўмысна халодных
дай шчасце, спагаду, любоў.

Каб лёгка было ў іх на сэрцы
на ўвесь ім адведзены век.
Каб кожны меў долю сагрэцца
ад думак, што ён — Чалавек.

Нязгасна малітва палае,
бы сонца лье ўсцяж прамяні,
зганяючы цемру адчаю:
«Гасподзь, нас усіх барані!»

Трывай ды вер

За шпаркаю хадою не паспею —
нырну з разбегу ў цьмяны зарапад.
Хто хоць аднойчы адишкаў надзею
на дне, сярод няпрошаных парад?

— Цягні сябе, Мюнхгаўзен, за валоссе
з дрыгвы будзённай зноўку на зямлю!
Каб дум саспелых узвышло калоссе,
зрыхтуй спачатку годную раллю.

Трывай, як не чакаеш дапамогі.
Няма пасцелі — падай на мурог...
Вер: знойдуцца патрэбныя дарогі
між соцень іншых збытаных дарог!

Што чакаць ад заўтра?

Ці будзе сэнс у заўтрашніх высновах?
Альбо забуду дзень, нібы чарговы жах?
Ці будзе шчырасць у бязважкіх словах?
Альбо распну радкі без жалю на крыжах?

Што тут таіць: я сам чакаю заўтра!
Хай завітае зноўку —
там і пагляджу:
ці то ў нябыт зляціць чужая мантра,
ці то малітва ўчас дадасць
хады дажджу.

На словы і любоў адно багаты?
Не ўсе багатыя, здаецца, і на іх...
Пакуль у скронях розум б'е ў набаты,
я буду сустракаць з надзеяй кожны міг.

Пад крыламі і позіркамі

Мой дзень густы: не дзёгаць і не мёд,
не лыжка і не бочка — досыць меры.
Я сам сабе стварыў з надзей прыгнёт:
«Ці то ёсць вера? Ці адсутнасць веры?»

Мой дзень — дзікун і кепскі жартаўнік.
Я, бач ты, не смяюся, сцяўшы вусны:
вось быў і жыў —
ды рантам недзе знік
у пошуках нязведанай спакусы.

На воклічы, на жаль, не адкажу.
Мой новы дзень... А новае што будзе?
Сярпом правёў нябачную
не колас жне, а мне крывавіць грудзі.

Дзень правяду між птушак і людзей,
пад крыламі і позіркамі сведак...
Спытаю:

«Да сустрэчы, ліхадзей?» —
і засмяюся ўголос напаследак.

Я дома...

На дыбачках крадзецца вечар,
ды я яго чую, вядома...
Напоўніцца сэрца пустэча
ад слоў кветкакрылых:
«Я дома!»

Знайду ўсё, чаго не хапала,
пакуль зноў не звабіць дарога.
Не цісне ўжо думак навала,
не раіць штокрок асцярога.

Забуду ўсе хібы і справы
пад небам, што поіць блакітам,
дзе золатам шчодрацца травы,
дзе цягнецца ноч аксамітам.

Да вокнаў-агнёў роднай хаты
лячу матыльком падсвядома:
«Тут кожны куток памагаты —
сагрэюся хутка...
Я дома...»

Генадзь АЎЛАСЕНКА

Як возера Бяздоннае ўтварылася і чаму такую назву займела

З цыкла «Тапанімічныя казкі Беларусі»

прыгожае, таму вырашылі тут паселішча сваё заснаваць. Пачалі жытло будаваць, зямлю пад сяўбу ўзаралі — словам, прыняліся абжывацца патроху.

Усім пасяленцы задаволеныя засталіся: і зямля ўрадлівая, і рачулка рыбная якраз праз усю раўніну працякае. А яшчэ ў лясах навакольных паляванне адмысловае, ды і грыбоў-ягад за летні сезон шмат можна было нарыхтаваць. Адно толькі непакоіла — вялізны камень-валун, які тут да іх прыходу ляжаў. Ды ляжаць і застаўся, бо не было сілы такой чалавечай, каб яго хоць крышачку з месца зрушыць. Але нават не ў тым галоўная занепакоенасць была, што валун шмат месца займаў: штосьці жудаснае пад ім існавала.

Напрыклад, як толькі падыдзе да камяню той казлянятка малое альбо ягня якое, дык адразу ж высоўвалася з-пад валуна лапа нейкай пачвары і небараку зацягвала. І так адбывалася не раз і не два, і добра яшчэ, што не з дзеткамі, а толькі з жывёламі такое здаралася.

Праўда, жыхары і самі дзяцей сваіх да валуна блізка не падпускалі, ды і жывёлу таксама як мага далей ад яго пасвіць стараліся. Нават абгарадзіць камень той некалькі разоў спрабавалі, але ўсякі раз падала агароджа ў першую ж ноч. І не проста падала, а распадалася на самыя дробныя трэсачкі і кавалачкі. А казлянят ды ягнят нібыта сіла нейкая прыцягвала да валуна таго, як толькі людзі іх ні пільнавалі...

Змірыліся тады вяскоўцы са сваімі стратамі, тым больш што заўважылі наступнае: як толькі зацягне невядома чавара казляня альбо ягня пад камень — ажно некалькі тыдняў потым не чапае аніводнага, няхай нават яны каля самага валуна пасвяцца. Таму пачалі жыхары самі па чарзе прыводзіць да валуна малых жывёлін прыкладна раз у месяц, і гэта ў іх паступова ў звычку ўвайшло.

Так прайшоў год, за ім яшчэ некалькі, звыкліся паступова жыхары і з валуном тым велічэзным, і з тым, што трэба яму зрэдку ахвяры прыносіць. Але на дзясяты год перастаў валун, дакладней, тое, што пад ім знаходзілася, ахвяры казлянятамі альбо ягнятамі прымаць. Магчыма, задаволіўся...

І якраз у той час забрыў у паселішча чужы чалавек, прычым не з дрыгавічоў ён быў, а з балтаў, якіх у гэтых мясцінах амаль што не засталося. Тым не менш сустрэлі вяскоўцы чужынца прыязна, нават пагасцяваць у сваім паселішчы за прасілі столькі, колькі пажадае.

Але як толькі ўбачыў чужынец камень-валун, як толькі распытаў вяскоўцаў аб тым, якім чынам яны на месца гэтае выйшлі, то адразу ж прэч зазбіраўся.

А перад тым як сысці, паведаў балт легенду аб валуне гэтым і, наогул, аб усёй той раўніне, на якой яны паселішча сваё ўзвялі. Па словах балта, легенду тую ён ад свайго старэнькага прадзеда, калі сам яшчэ маленькім быў...

Дык вось, згодна з легендай, знаходзілася калісьці на гэтым самым месцы балота — вялізнае, непраходнае, і толькі адна крынічка з празрыстай вадой у самым цэнтры заставалася. Лічылася тая крынічка бяздоннай, і называлі яе людзі «крыніцай-акном», а яшчэ «вокам Вяльнаса», бога замагільнага свету. І балота з-за крынічкі той таксама празвалі Бяздонным.

Праўда, хоць і ведалі людзі пра крынічку тую, хоць і верылі ў яе існаванне, але не бачыў яе ніхто ані разу, бо ніколі, нават у самыя лютыя зімовыя маразы, не замярзала балота тое. Наадварот, ажно пар над ім сцяліўся густы ўзімку.

Лічылася, таму гэта, што ў балоце пачвара велічэзная пасялілася — Слібінас, змей трохгаловы. Слібінас богу Вяльнасу служыў, і, каб задобрыць гэтую пачвару, мясцовыя жрацы-вайдэлоты прыносілі змею ахвяры: казлянят альбо ягнят. Проста звязвалі ім ногі і ў балота шпурлялі.

Доўгі час такое працягвалася, але аднойчы не прыняў Слібінас чарговай даніны і выбралася казляня ахвярнае самастойна з балота. Думалі — выпадкова тое, але і наступную ахвяру не пажадаў прыняць змей трохгаловы. Занепакоіліся жрацы, зашапталіся паміж сабой, малітвы пачалі Вяльнасу ўзносіць, каб не караў ён людзей праз змея свайго лютага.

Не дапамагло! Пачаў Слібінас вылятаць з балота і хапаць дзяўчат у паселішчах навакольных. І ніякай яму рады людзі не маглі даць, бо адскоквалі ад змяінай лускі і дзіды, і стрэлы.

Пачалі маліцца тады жрацы богу грому і ўладару паветра Пяркунасу, папрасілі ў яго дапамогі. Бо ведалі, што не любіць Пяркунас Вяльнаса, бога свету падземнага.

Прыслухаўся Пяркунас да людскіх просьбаў. Аднойчы, калі ўзлятаў над балотам Слібінас, ударыў у яго Пяркунас маланкай з яснага неба. І акамянеў адразу ж Слібінас, у вялізны валун ператварыўся і ўпаў якраз на крыніцу бяздонную, поўнасьцю перакрыўшы ёй выхад на паверхню.

З таго часу пачало балота, якое Бяздонным празвалі, высыхаць паступова, ажно пакуль у шырокі квітнеючы луг не ператварылася. Але валун па-ранейшаму ўзвышаўся ў самым цэнтры лугу, таму баяліся сяліцца тут людзі. Наадварот, як мага далей абыходзілі прыгожыя

гэтыя мясціны, каб толькі не патрывожыць пачвару каменную. Так што дарэмна вы тут пасяліліся, — скончыў свой сказ балт, — бо абудзілі Слібінаса, самі таго не жадаючы. Набраўся ён моцы ад ахвяраванняў вашых, але цяпер мала яму гэтага зрабілася. У хуткім часе канчаткова збярэцца з сіламі змей трохгаловы, скіне абалонку каменную, узляціць, і тады гора вам вялікае будзе! І не толькі вам, але і ўсім суседзям вашым...

Пасля гэтага сышоў балт, а жыхары пачалі паміж сабой раіцца, як ім далей быць. Доўга думалі і вырашылі пакуль пакінуць усё так, як ёсць. Можна, абыдзецца...

Але не абышлося!

Ішлі неяк па вуліцы вясковай некалькі дзяўчат і хлопцаў мясцовых. І раптам адна дзяўчына ўскрыкнула ды і пабегла напраткі да валуна таго. Прычым бачна было, што не жадае яна туды бегчы, ногі самі нясуць няшчасную.

Карацей, пакуль апамяталіся астатнія, пакуль кінуліся ўслед, дзяўчына ўжо каля самага валуна апынулася. І ўсё як раней з казлянятамі альбо ягнятамі адбылося: высунулася з-пад валуна лапа пачварная, ухапіла дзяўчыну за нагу і пад валун яе зацягнула.

Тут сталі жыхары шчыра Перуну маліцца, аб дапамозе яго прасіць. А можа, нават Пяркунаса... хто ведае...

Дзень прасілі, другі... а на трэці прагрукатаў раптам гром з яснага неба, бліснула маланка, ударыла ў валун, і ўспыхнуў той полымем асляпляльным. І згарэў у адзінае імгненне, нібыта і не было яго тут ніколі.

Узрадваліся вяскоўцы. Але заўчаснай радасць іх аказалася. З таго месца, дзе раней камень-валун ляжаў, забіў верх магутны фантан вады і пачаў заліваць усё наваколле. Ды і зямля вакол пачала раптам уніз апускацца.

Гэта крыніца бяздонная, якая не дзесяцігоддзі нават, стагоддзі ваду сваю пад зямлёй назапашвала, знайшла нарэшце выхад на паверхню.

Закрычалі людзі ад жаху, прэч кінуліся. Усе vyrатаваліся, да лесу дабегчы паспелі, але затанулі і дамы іхнія, і ўсё дабро. Прышлося людзям наноў яго нажываць, праўда, у іншым ужо месцы.

Непадалёку ад іх паселішча хутар быў. І жыў на тым хутары чалавек, які вельмі спрытна ўмеў косы кляпаць. Таму і празвалі яго Клепачом. А пасля таго як жыхары паселішча, што ў возера ператварылася, пасяліліся побач з Клепачом і вёску новую там збудавалі, гэткую ж назву ёй пакінулі — Клепачы.

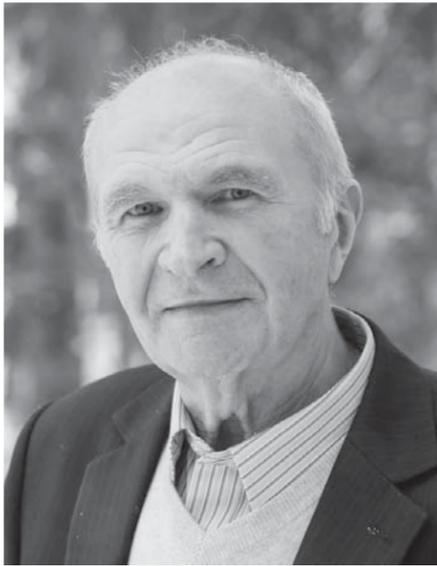
Ну, а новаму возеру далі назву Бяздоннае, бо менавіта так, па словах балта, называлася балота, што на тым жа месцы ў старадаўнія часы размяшчалася.

Фота Кастуся Дробава.

Дождж на развітанне

Мы сустрэліся з ім у апошні дзень мінулай зімы, 29 лютага 2024 года. Сумна й казаць такое: сустрэліся, каб назаўсёды развітацца. Даўно ўжо сталася звычайка ці нават традыцыяй: перад тым, як выправіцца веснаваць на родную Стаўбіоўшчыну, трэба абавязкова сустрэцца, пахадзіць каля Свіслачы ды пагаварыць пра жыццё-быццё, пра тое, што засталася за мяжой пражытага года. Гэтым разам сустрэліся ў яго, Міколы Маляўкі, дома. Мы, снежаньскія, сумуем з-за таго, што зімы нашы страцілі сваю спрадвечную суровасць.

Мікола Маляўка.

Вуліца Максіма Багдановіча, на якую выходзяць яго вокны, здзівіла сваімі пясчанымі выспамі, драўлянымі адмосцямі і пераходамі, яна падземна перабудоўваецца, даўно ўжо рыхтуецца ўліцца новай ручайнай у гарадское метро. Гаварылі цяпер і пра гэта. Ён — лежачы ў ложку, я — седзячы пры ім. Размова наша зацягнулася на добрыя дзве гадзіны, а яны прабеглі некалькі хутка, як дзве хвіліны. Да гутаркі далучылася і яго жонка Вера Яўстаф'еўна. Мікола Маляўка чакаў сваёй новай кнігі, надта важнай для яго, якую ўжо яму не суджана будзе пабачыць. Ён сам клапатліва рыхтаваў яе да друку. Я прынёс яму свае дзве новыя кнігі. Не ведаю, ці паспеў ён іх прачытаць...

За год яго адсутнасці мала што змянілася ў гэтым свеце. Мне асабіста нават не верыцца, што яго няма, пачынаю ўчытвацца ў радкі апошняй кнігі, якая па сумным супадзенні выйшла ў дзень яго смерці, 4 красавіка, і мне здаецца, што тая наша размова ўсё працягваецца. Нібыта тады былі прамоўлены і гэтыя радкі:

*Жыццё напоўнена сэнсам
Найперш у тых,
Хто мёртвых не забывае,
Клапоціцца пра жывых.
І дбае, гледзячы ў неба,
Яшчэ і пра долю
Духоўнага хлеба.*

Доля «духоўнага хлеба» — тая ж самая, можа, часам нават цяжэйшая, як у хлеба надзённага. Толькі не ўсе перажываюць аднолькава яго нястачу. Мікола Маляўка — паэт балюча-адчувальны, нерв яго радка заўсёды энергетычна напружаны. Часта ў судакрананні з усім адмоўным ён пагрозна іскрыць, а ўсяму добраму і шчыраму толькі дадае лёгкасці, лагоды ды пяшчоты. Слова для паэта — матэрыял жывы, рухомы, далікатны, знешні яго бляск, нават гучанне, у разуменні Маляўкі — гэта

яшчэ не ўсё. Відаць, самае галоўнае ў ім — унутраная энергія. Паэт ахвотна хапаецца за яго там, дзе яно вуснамі людзей выкрышталавалася ў звыклы фразеалагізм, прымаўку, назву. Дарэчы, паэт рэдка дзе ў сваёй творчасці абыходзіцца без назвы, замяняючы яе так званымі зорчакмі. Затое ўсе назвы яго — гэта амаль заўсёды вельмі дакладныя і кідка вобразы. Перакананы, што кожная назва паэтычных кніг Міколы Маляўкі — ад самай першай «Едуць маразы» — невыпадковая. Ужо змянілася некалькі пакаленняў і паэтаў, і чытачоў, а «маразы» Маляўкі ўсё едуць ды едуць, смачна і лёгка паскрыпваючы палазамі, лагодзячы вочы і душы, улюбляючы нас у непаўторны беларускія зімы.

Яшчэ адна назва яго кнігі «Дзічка ў полі» — гэта цэласны зрокавы, нават філасофскі вобраз. Здаецца, і не звярталіся да яго паэты. Ды ў кожнага вясковага хлапчука ад нараджэння ў вачах расце яна — непахісная, калючая, духмяная, голая і нявесцістая ад квецені вясной і задумлівая, абцяжараная пладамі восенню дзічка. Вяртаючы нас у поле дзяцінства, паэт вяртаецца тым самым і да каранёў нашых, да гісторыі і да ўсяго, што паяднана ў вобразе роднай Беларусі:

*О, Беларусь мая. Цябе ў няволі
Мячамі секлі, дзідамі калолі,
Бамбілі і расстрэльвалі цябе, —
А ты стайш, як дзічка тая ў полі,
Апаленая ў жорсткай барацьбе,
Але — у квецені, але — на волі.*

Здараліся і непаразуменні. Пазбаўленыя паэтычнага слыху людзі правілі яго «аднавякоўцаў» на «аднавяскоўцаў». У выдавецкага начальніка, нават вядомага нашага прэзаіка, даводзілася даказваць і адстойваць назву паэтычнай кнігі «Жалеза». Аўтар яе адстаяў. У гэтым сэнсе быў ён упартым. Ды і сапраўдна паэзія часта ўмее абараняць сама сябе.

Магчыма, здзіўляе нас сваёй назвай апошняя кніга паэта «У райскім садзе і ў жыцці». Якім чынам аддзяліць у ёй райскае ад зямнога? Магчыма, і пакінуў тут нейкую сваю загадку. У аднайменным трыпціху М. Маляўка пакліча нас у свой вясковы сад, дзе пакажа ва ўсім выбуховым кветкавым харакце самаму вясну праз юнацтва і сталасць, аж да сумнай зімы, намёкам нагадаўшы, што ўсё райскае ў чалавека — у мінулым, уяўным ці прыснёным, а само жыццё недзе побач з намі: у зіме, у дарозе, па якой ідзе чалавек. І зноў жа з таго намёку: і свой рай, і ўсё, што ўжо завучу па-іншаму, тым самым жыццём, чалавек творыць сам. Вясна ў жыцці — хутчэй за ўсё і ёсць той самы эдэмскі сад, добра намаляваны вясковымі садоўнікамі. Райскае — гэта краса самой зямлі, без якой нельга жыць паэту, з якой і пачынаюцца ўсе яго

адкрыцці. Яно і ашаломіць аднойчы тым, што гэта ўсё ўжо нібыта ў мінулым:

*У крутаверці будняў нецікавых
Аднойчы ашаломіць адкрыццё:
Цудоўны свет ва ўсіх яго праявах,
Ды ўжо, глядзіш, канчаецца жыццё.*

Вось так і яго жыццё заўсёды рухалася толькі наперад. І распараджалася яно наступным чынам. Адразу пасля школы была нялёгкая праца на лесанарыхтоўках Карэліі. І потым толькі — шчаслівыя гады студэнцтва. Магчыма, па інерцыі прамовілася: «шчаслівыя». А колькі там было няпростага! У апошній нашай размове мы казалі і пра гэта. Пасля ўніверсітэта — настаўніцтва ў глыбіннай шkolцы. А потым — служба ў арміі. А пасля яе — журналісцкія будні ў нявіжскай раёнцы «Чырвоны сцяг». А потым — нялёгкае вяртанне ў Мінск, праца на Беларускім радыё, а далей — часопіс «Вясёлка». І на радыё, і ў часопісе мы працавалі з ім разам. Ах, як хораша тое ўсё згадваецца! Калі суха, па-анкетнаму, дык яно і надта проста, а ў жыцці ўсё куды складаней. Горад не спяшаўся прымаць у свае абдымкі. Знайшлася

У яго, магчыма, і сяброў было больш, чым у іншых. І не прымаў, не цяпеў ён тых, хто мог лёгка здрадзіць сяброўству.

Побач з самым дарагім для паэта словам «зямля» ў яго вершах часта паўтараецца слова «душа». Душа, як вядома, — паняцце загадкава-ўяўнае, без ніякіх прыкмет візуальнасці. Паэт М. Маляўка спрабуе ўбачыць сам і паказаць нам абрысы ўласнае душы. Калі не абрысы, дык нястомны рух паэтавай душы і сапраўды лёгка ўлавіць. І гэта, на маю думку, дасягаецца моцнай і адчувальнай энергіяй пачуцця, эмацыянальнай сілай самога слова. Сваю апошнюю кнігу паэт выбудоўваў з асаблівай стараннасцю. Пад адной вокладкай яму ўдалося кампазіцыйна паяднаць і вершы, і санеты, і баллады, прытчы і міфы, байкі, гумарэскі і казкі. Усё яно, лагічна выбудаванае, арганічна ўзаемадзеінічае і самадапаўняецца, а таму і чытаецца як адзіная кніга.

Яго паэзія ў нас яшчэ як след не ацэнена, яна яшчэ патрабуе свайго ўдумлівага прачытання. Спяваю паэт не з «чужого голасу», ад чаго перасцерагаў і сваіх калег, а меў свой мілагучны і непаўторны, які пазнаеш з аднаго радка. І голас гэты гучаў у рытме самога Нёмана, які цяча

Пісьменнікі-землякі ў музеі Якуба Коласа. Злева направа: Дзмітрый Дземідовіч, Аляксандр Камароўскі, Казімір Камейша, Яўген Хвалей, Мікола Маляўка, 2018 г.

работа, не было прапіскі, жылля, прытулку. Былі тулянні і начаванне на вакзалах, тлумнае кватараванне ў сяброў. Мікола па натуре чалавек сціплы, але і мужны. Усё сваё ён мужна вытрымаў. А пасля... А пасля, калі абсямеіўся і атрымаў сваю двухпакаеўку, звыклы да цясноцця яшчэ з гадоў студэнцтва, ён і сам даваў неаднойчы прытулак іншым. У яго невялікай кватэры начавалі і паэты, і студэнты, і шмат якіх заезджы ды зямляцкі люд, дажывала свае гады мама паэта. У яго можна было вучыцца не толькі паэзіі, але і дабрыні, і сціпласці, і шмат яшчэ чаму, што ўзвядлічвае чалавека.

Здзіўляе сам тэматычны і жыццёвы ахоп яго паэзіі. Здзіўляе і не прыдуманая, а выпакутаваная яе мудрасць і вобразнасць. Ён быў надта адкрыты ў сваіх вершах і, магчыма, здаваўся надта закрытым сам у сабе. Яго ціхасць ды маўклівая задуманнасць, унутраная засяроджанасць былі скіраваны ў глыбіню самой душы. А гэта ніколі не ляжыць на паверхні, бо тычыцца яе. Добрым пласцікам падтэксту часта адчуваецца яно і ў вершах.

Калі я кажу пра ціхасць і задуманнасць Міколы Маляўкі, я зусім не маю на ўвазе нейкую замкнутасць ці адасобленасць яго ў дачыненні да іншых. Зусім не, усёй істотай сваёй ён быў разнасцэжаны для сапраўднага сяброўства.

ледзь не каля самай яго вясковай хаты. Ці прадчуваў паэт сваё блізкае развітанне? У нашай апошняй размове гэтага не адчувалася. Яго душа рвалася ў родныя мясціны, да Нёманавага берага. Мы нават планавалі там сваю блізкую веснавую сустрэчу. Аднак жа выплылі са зместу кнігі і гэтыя сумныя радкі:

*Можа, сустрэнемся ў будучым дзесьці.
Дзякуй, што з цяхай малітвай
прыйшлі
Развітацца — і ў вечнасць правесці.
Ведайце, я вас любіў на зямлі.*

На развітанне з ім раздажджылася. А калі я ўязджаў у Стоўбцы, усхадзіўся такі шумлівы лівень. Рэкі вады цяклі вуліцамі гарадка, і мне давалося спыніць машыну. Потым усё аціхла. Неба крыху праяснілася, але яшчэ плакала дажджом. Дождж, здаўся мне, паўтараў радкі паэта:

*Намольваю думкі і словы,
У Бога прашу,
Каб і новы мой дзень,
Сыходзячы ў цень вечаровы,
Нашчадкам пакінуў
Світалыны прамень.*

Казімір КАМЕЙША
Фота Кастуся ДРОБАВА

Слова выхоўвае, вучыць, натхняе

Сапраўдным жыццёвым падарункам для вучняў сярэдняй школы № 4 горада Баранавічы стала сустрэча са старшынёй Саюза пісьменнікаў Беларусі, дырэктарам выдавецтва «Беларусь» Алесем Карлюкевічам. Госць пазнаёміў прысутных са сваёй творчасцю для дзяцей; расказаў, як нараджаецца кніга, адказаў на шматлікія пытанні; распавёў пра сустрэчу з Сяргеем Новікам-Пеюном, які быў вязнем Калдычэўскага лагера смерці ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Між тым вучні падарылі Алесю Мікалаевічу і ўсім прысутным міні-спектакль па паэме Таццяны Яцук «Калдычэва». Пастапоўку падрыхтавалі ўдзельнікі драмгуртка школы, якім кіруе настаўніца рускай мовы Ірына Ляховіч.

У школьным народным літаратурна-краязнаўчым музеі ганаровага гасця чакала тэатралізаванае прадстаўленне «У гасцях у Міхася і Агаты», якое падрыхтавалі вучні старэйшых класаў. Пра гісторыю стварэння і дзейнасць музея расказала загадчыца — настаўніца Ніна Шавель. Вучні набылі кнігі Алеся Мікалаевіча, атрымалі аўтографы, абыякавых не было.

Пасля наведання Алесь Карлюкевіч сустрэўся яшчэ і са студэнтамі БарДУ, выкладчыкамі школ, грамадскасцю ў Цэнтральнай бібліятэцы імя Валянціна Таўлая. Гаварылі пра сучасную беларускую літаратуру, пра яе тэматыку і праблематыку, пра ступень зацікаўленасці чытачоў. Алесь Мікалаевіч адказаў на шматлікія пытанні слухачоў, падзяліўся планами — як творчымі, так і выдавецкімі.
Таццяна МАРЧЫК

«Літкантакт»:

Нефцеюганск — Новарасійск — Уфа

Падчас мерапрыемства ў Брэсцкай цэнтральнай гарадской бібліятэцы імя А. С. Пушкіна ў Міжнародны дзень паэзіі была магчымасць пазнаёміцца з работай кніжных храмаў і аўтарамі Нефцеюганска, Новарасійска і Уфы. Дырэктар бібліятэкі, арганізатар і вядучая сустрэчы Галіна Літвін распавяла, як развіваецца праект «Літкантакт» і наколькі важна прыхільнікам літаратуры, нягледзячы на вялікую адлегласць, умацоўваць творчыя стасункі.

Напачатку на сувязь выйшла гарадская бібліятэка г. Нефцеюганска. Мясцовыя паэты падрыхтавалі выступленні і паразважалі, як захаваць цікавасць да паэзіі.

Гасцямі цэнтралізаванай сістэмы дзіцячых бібліятэк Новарасійска сталі пісьменніцы Ульяна Бісерава і Кацярына

Нямешава, якія засяродзілі ўвагу на развіцці дзіцячай літаратуры. У сваю чаргу ад брэсцкіх спікераў удзельнікі відэамоства даведліся пра вялікую работу па папулярнасці дзіцячых кніг у Беларусі.

Пра тое, што з літаратурнай Уфой у Саюза пісьменнікаў Беларусі цесныя і даўнія стасункі, з пляцоўкі мадэльнай бібліятэкі № 26 сталіцы Башкартастана першым распавёў паэт, журналіст, перакладчык, кіраўнік літаратурнага аб'яднання «Шонкар» Алмас Шамасаў. Было прыемна бачыць у яго руках анталогію сучаснай беларускай літаратуры ў перакладзе на башкірскую мову і чуць словы захаплення творчасцю беларускіх пісьменнікаў. Алмас Шамасаў прачытаў верш Алеся Бадака ў перакладзе на башкірскую мову, а таксама выказаў удзячнасць беларускаму боку за пераклады башкірскіх аўтараў.
Таццяна ДЗЕМІДОВІЧ

Крокі насустрач

Падведзены вынікі работы XXXII Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу 2025 года. Усе яе ўдзельнікі адчулі, як узрасла цікавасць да друкаванай кнігі. Супрацоўнікі выдавецтва «Чатыры чвэрці», як і іншыя, плённа папрацавалі: правялі цікавыя прэзентацыі, шматлікія сустрэчы з чытачамі і бібліятэкарамі краіны. Асабліва старанна рыхтаваліся да арганізаванага сумесна з маскоўскай Дырэкцыяй міжнародных кніжных выставак і кірмашоў і Мінскім гарадскім аддзяленнем Саюза пісьменнікаў Беларусі мерапрыемства «Крокі насустрач: Беларусь — Расія» на стэндзе «Кнігі з Расіі». Прысвечаная 80-годдзю Перамогі сустрэча беларускіх і расійскіх пісьменнікаў з прэзентацыяй новых кніг пры цудоўным музычным аздабленні яе Канстанцінам Цыбульскім выклікала вялікую цікавасць. Ліліяна Анцух і Міхаіл Пазнякоў прадставілі ўдзельнікаў прэзентацыі з беларускага боку: Анатоля Аўруціна, Валянціну Паліканіну, Рыгора Саланца, Ксенію Бахараву, Віталія Кірпічэнку, Яўгена Хвалея, Васіля Шырко, Зінаіду Дудзюк, Тамару Кавальчук, Леаніда Крываноса, Сяргея Трахіменка, Івана Карэнду; з расійскага — Генадзя Сініцага, Валерыя Міхайлоўскага, Юрыя Курносава і іншых. У мерапрыемстве ўзяў удзел і генеральны дырэктар Дырэкцыі міжнародных кніжных выставак і кірмашоў (Расія) Сяргей Кайкін.

У 2025 годзе выдавецтва «Чатыры чвэрці» мае намер працягваць работу па падрыхтоўцы і выпуску лепшых твораў беларускіх і расійскіх пісьменнікаў пра падзеі Вялікай Айчыннай — як у серыі «Дзеці вайны», так і асобнымі кнігамі.

Парадавала таксама тое, што работа калектыву выдавецтва высока ацэнена журы 64-га Нацыянальнага конкурсу «Мастацтва кнігі». Вышэйшай узнагародай — дыпламам пераможцы і залатым фаліянтам у намінацыі «У люстэрку часу» — адзначана кніга-альбом «Навечна ў памяці народаў. Героі Савецкага Саюза — ураджэнцы саюзных рэспублік, якія атрымалі высокае званне за вызваленне Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў» (сумесна з Міністэрствам унутраных спраў Рэспублікі Беларусь). Таксама дыплом другой ступені «Чатыры чвэрці» атрымала за юбілейную кнігу-альбом «Дзяржаўная ўстанова "Навукова-практычны цэнтр Дзяржаўнага камітэта судовых экспертаў Рэспублікі Беларусь". 95 гадоў».

Чакаецца, што ў 2026 годзе ў праграме Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу знойдзе адлюстраванне тэма 35-гадовага юбілея Садружнасці Незалежных Дзяржаў. Пачынаем рыхтавацца.
Прэс-служба выдавецтва «Чатыры чвэрці»

Прыпынак — Плошча Памяці

Да 80-годдзя Вялікай Перамогі старшы выкладчык факультэта пачатковай адукацыі БДПУ, член Саюза пісьменнікаў Беларусі Валянціна Драбышэўская распрацавала патрыятычны арт-праект «80 анёлаў», у якім прымаюць удзел Беларускі дзяржаўны педагогічны ўніверсітэт імя М. Танка, Бараўлянская сярэдняя школа № 2 г. Масты імя Героя Савецкага Саюза В. П. Жукава, сярэдняя школа № 3 г. Пінска, сярэдняя школа № 1 г. Гарадка імя І. Х. Баграмяна, гімназія № 2 г. Салігорска, ліцэй Беларускага нацыянальнага тэхнічнага ўніверсітэта.

«Прыпынак — Плошча Памяці».

Удзельнікі называлі трапныя словы-асацыяцыі і эпітэты да дарагіх для сэрца кожнага беларуса паняццяў, чыталі вершы на беларускай мове, успаміналі славы продкаў, дзякуючы якім мы жывём пад мірным небам.

Скрыня «Пошта Перамогі» напаянілася лістамі ўдзельнікаў мерапрыемства да сваіх родных, землякоў, настаўнікаў, выкладчыкаў, якія прайшлі страшнае ваеннае ліхалецце. «Дарагі прадзядуля, мы ніколі не

бачыліся, але я так многа ведаю пра цябе...» — так пачыналіся лісты многіх студэнтак. Успомнілі дзяўчаты і пра ветэранаў — выкладчыкаў факультэта пачатковай адукацыі БДПУ А. К. Януліс, Ф. К. Калініна, А. І. Саладуху, В. І. Няфёдава.

Напрыканцы мерапрыемства студэнткі паказалі выдатную харэаграфічную пастапоўку пад песню «Белыя Анёлкі» на словы В. Драбышэўскай і музыку В. Каваліва.

Агата ПІСАР
Фота даслана аўтарам

З любоўю, верай і надзеяй

Прэзентацыя мастацкай выстаўкі Галіны Гарчарук «З любоўю, верай і надзеяй» прайшла ў Чарнаўчыцкім сельскім Доме культуры (Брэсцкі раён). Па задуме арганізатара і вядучай сустрэчы, кіраўніка тэатральнага гуртка «Прасянка» Вольгі Сандрыкавай убачанае, адчутае мастацкай і уважальнае на яе палотнах пераплялося з прыгажосцю паэтычнага слова.

Удзельнікі прэзентацыі.

Выхаванцы Вольгі Сандрыкавай прачыталі вершы Галіны Бабарыкі, Таццяны Шульгі, Ірыны Морых, Зінаіды Дудзюк. Удзел у прэзентацыі ўзялі пісьменнікі Таццяна Дземідовіч, Зінаіда

Дудзюк і Ірына Морых, якія пазнаёмілі прысутных са сваімі творами.

Вольга Сандрыкава арганізавала выстаўку кніг літаратараў Брэсцчыны, чыя творчасць спадабалася яе выхаванцам.

У гэты дзень бібліятэчка папоўнілася выданнямі Таццяны Дземідовіч «Снежным годом» і Таццяны Шульгі «Ад восені да восені».

Таццяна АНАТОЛЬЕВА
Фота даслана аўтарам

Юбілею Перамогі прысвячаецца

У гімназіі № 35 г. Мінска імя Я. І. Міркоўскага адбыўся гарадскі конкурс чытальнікаў, прысвечаны 80-годдзю Вялікай Перамогі. У выкананні вучняў 1—11 класаў прагучалі вершы беларускіх класікаў. Хвілінай маўчання была адзначана і дата 22 сакавіка — Дзень памяці Хатынскай трагедыі.

Выступленні ўдзельнікаў ацэньвала журы, у склад якога ўвайшлі Міхась Пазнякоў, старшыня МГА СПБ; Вольга Багушыньская, мастацкі кіраўнік Тэатра паэзіі; Тамара Кавалёнак, прэзаіт, выкладчык акадэмічнага вакалу ў БДПУ імя Максіма Танка; Андрэй Душачкін, вядучы майстар сцэны Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Максіма Горкага, акцёр тэатра і кіно.

Асноўнымі крытэрыямі, па якіх члены журы ацэньвалі выступоўцаў, былі арыгінальнасць у выбары твораў, мастацкая выразнасць чытання, сцэнічны вобраз. Эксперты адзначылі высокі ўзровень падрыхтоўкі вучняў, выбар вершаў, сцэнічнае майстэрства і працу педагогаў.

Запамінальнымі сталі майстар-класы ад В. Багушыньскай і А. Душачкіна. Кранулі сэрца кожнага прысутнага шчырая прамова і парады навучэнцам ад Т. Кавалёнак.

Наталля ПЯТРОВА

У каго атрымаецца?

Да 4 мая ў публікі ёсць магчымасць пазнаёміцца з маштабнай экспазіцыяй пад куратарствам Аляксандра Зінкевіча ў Палацы мастацтва. Арганізатары задзейнічалі кожную яго пляцоўку і ўнеслі пэўныя карэктывы ў выставачную прастору, таму восьмы «Арт-Мінск» вызначаецца яшчэ большай змястоўнасцю і нават тракатам...

— З кожным годам «Арт-Мінск» становіцца лепшым — ярчэйшым і цікавейшым, — мяркуе першы намеснік старшыні Беларускага саюза мастакоў, мастацтвазнаўца Наталля Шаранговіч. — Ад знаёмства з работамі ў розных залах я атрымала эстэтычнае задавальненне — тут сапраўды вельмі здорава і прафесіянальна зробленыя работы, задавальненне проста як гледча — выбар настолькі вялікі, што кожны можа знайсці блізкія яму творы; задавальненне як чалавека, якому хочацца пастаяць, напрыклад, перад палатном і падумаць. Восьмы «Арт-Мінск» атрымаўся асабліва. Ёсць адчуванне, што мы паказваем у гэтых сценах творчасць мастакоў у зусім іншым фармаце: вельмі шмат знаёмых прозвішчаў, аднак яны цалкам інакш гучаць, бо гэтыя творцы ўздымаюць іншыя тэмы, здзіўляюць маштабамі задум, укладзенымі ў творы сімваламі. Побач карціны маладых мастакоў, якія падцягваюцца да іх узроўню.

Якраз творчым памкненням моладзі аддадзена ў тым ліку цэнтральная частка экспазіцыі ў Палацы мастацтва. Тут прадстаўлены работы са смальты Юліі Цярэшкі, прысвечаныя даследаванню цялеснасці, інтымнасці. Між тым мастачка працуе ў галіне манументальна-дэкаратыўнага мастацтва, таму такі дысананс маштабу і тэмы ў любым выпадку звяртае на сябе ўвагу публікі. Аднак побач выстаўляецца Алёна Жамоздзік, творчасць якой таксама не вылучаецца сюжэтнай арыгінальнасцю,

у якім, магчыма, хтосьці будзе пачуваць сябе лепей. Многія аўтары выстаўкі, сапраўды, рухаюцца да лаканізму ў выказванні, кампазіцыйнай яснасці, нават да мінімалізму — відавочнае жаданне

рэалістычнымі карцінамі («Садавод-аматар» і «Апошні інгрэдыент» 2025 года).

Да многіх з гэтых і іншых мастакоў публіка ставіцца асабліва прыязна. Так, заўсёды заўважаныя і па заслугах ацэненыя творы Валянціна Губарава, Аляксандра Шапко, Усевалада Швайбы, Максіма Пятруля, Фёдара Шурмялёва... Не абдзелены ўвагай і такія аўтары, як Фёдар Бажын, Маргарыта Маніс, Анастасія Чадзій, Graph Calligraph, Вікторыя Ільіна, Паліна Белая, Ганна Мельнікава, Таццяна Савік, Эльміра Мухтарава, O.ZHE ды іншыя. Для значнай часткі публікі важна было ўбачыць работы мастакоў, якія шмат і плённа працуюць, не здраджваючы сабе і знаходзячы новыя шляхі ў мастацтве. Сярод такіх — Уладзімір Канцадайлаў, Андрэй Асташоў, Андрэй Савіч, Васіль Зянько...

Андрэй Асташоў «Майстар створыўся-наўзроўню», 2024 г.

сучаснікаў спрасціць сутнасць і форму прадметаў, адсякаючы другасныя вобразы. У гэтым рэчышчы ўсіх абышоў Уладзіслаў Заяц з амаль чорна-белай анімалістыкай — мастак адлюстравіў мурашак не ў самых спрыяльных для іх абставінах: ізаляваных ад жывой прыроды. Традыцыйна сваё бачанне жанру прапанаваў і Алесь Багданаў. На яго палатне «Першае спатканне» (2025) таксама шмат негатыўнай прасторы, аднак у гэтым выпадку яна ўспрымаецца інакш, чым у папярэднім: зусім іншая тэма, свая інтанацыя. І тут спрашчэнне страчвае сваю сілу — творы Алеся Багданава заўсёды вылучаліся рэалізмам, вобразы на яго карцінах прапрацаваныя, удасканаленыя шматлікімі дэталямі і нюансамі.

Наталля Гедрановіч «Каля берага», 2024 г.

але прычынна-выніковыя сувязі заўсёды прыходзяць у раўнавагу. <...> Часу засталася не так шмат...» І вось Анастасія Банько таксама прымушае гледча паразважаць пра хаду часу: «Дыпціх "Будні" нацэлены паказаць паўсядзённасць стомленага працай чалавека. Аўтар карцін упэўнена, што мадэль "8-8-8" устарэла. Будні — гэта і ёсць наша жыццё, таму так важна мець у распараджэнні больш часу для сябе». Да таго ж аўтар пад псеўданімам *back_of_canvas* прадставіў гледча пустое палатно «Бясконца фантазія» (2025), у прасторы якога змяшчаны традыцыйны для твора мастацтва подпіс. Тут зварот да ўжо збітага прыёму: «Карціна, якая засталася няскончанай,

Андрэй Савіч «Упэўненасць», 2024 г.

Між тым хапае на фестывалі сумнеўных экспанатаў, якія быццам і выяўляюць разважанні розных мастакоў аб сучаснасці, адлюстроўваюць іх унутраны свет, цікавыя з пункту гледжання выкарыстаных матэрыялаў, тэхнік і стыляў. Аднак часта ў гэтым бачыцца другаснасць — быццам такое ўжо было і быццам бы на тым жа фестывалі «Арт-Мінск», толькі раней. Камусьці не хапае арыгінальнасці, хтосьці замкнуўся выключна на канцэпцыі, некаторыя ж схільныя напусціць туману і пакінуць гледча ў неўразуменні... Як, напрыклад, *Inshiya* з інсталяцыяй «Угрунтаваная непригоднасць» (2024), да якой дадаецца штосьці тыпу прадмовы: «Нішто не даецца бясплатна ці проста так. За ўсё трэба плаціць, і ва ўсяго ёсць цана. Рана ці позна, у мінулым ці ў будучыні,

Марыя Кручкова. Серыя «Скура», 2025 г.

стварае прастору для інтэрпрэтацыі і ўяўлення, дазваляючы гледчам дадаць свае ўласныя ідэі і пачуцці. У гэтай рабоце мастак пайшоў яшчэ далей і нават не пачынаў яе, ды што там не пачынаў — ён вам яе нават не пакажа. Так што, дарагія гледчы, нішто не зможа стрымаць ваш палёт фантазіі, ніякіх рамак і абмежаванняў. Атрымлівайце асалоду!» Ну, у каго атрымаецца?

Яўгенія ШЫЦЬКА,
фота аўтара

Уладзіслаў Мялешчанка «Дзіўны незнамец», 2024 г.

а звяртае на сябе ўвагу найперш выкананне. Погляд спыняецца на выкарыстаных матэрыялах: драўлянай панэлі, мармуру, напаякаштоўных камянях. У цэнтры гэтай часткі выстаўкі экспануецца сталёная скульптура «Злучэнне» (2022) Марыны Казак — нібы тая энергія, што аб'ядноўвае самых розных твораў, якія маюць смеласць паказаць зробленае ў сваіх майстэрнях перад гледчом.

Побач — графіка і жываліс Яна Малевіча, які імкнецца пазбавіць свет жыццёвай энергіі з дапамогай спрашчэння ўсёй яго «канструкцыі». Праз спалучэнне сіняга і чырвонага аўтар стварае своеасаблівы цень рэальнасці,

У звязцы з творчасцю жывалісца складана не згадаць новыя работы яго жонкі Алесі Скарабагатай: мастачка, як заўжды, прыцягнула ўвагу сваімі казачна-

Аляксандр Яноўскі «Паслёнавы настрой», 2024 г.

Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.

Беларусь на палотнах братэрства

У Нацыянальным цэнтры сучасных мастацтваў працуе ўнікальны праект Асацыяцыі мастакоў-пленэрыстаў Расійскай Федэрацыі «Масты сяброўства. Беларусь — Расія», прымеркаваны да Дня яднання народаў Беларусі і Расіі. У экспазіцыі — прыгажосць нашай краіны вачыма замежных творцаў, працавітасць і сумленнасць беларусаў на жывапісных палотнах.

Асацыяцыя мастакоў-пленэрыстаў працуе толькі з 2020 года, аднак ужо налічвае каля 500 жывапісцаў, графікаў і фатографістаў з Беларусі і Расіі. Асноўная місія арганізацыі — адраджэнне і развіццё пленэрнага руху, выхаванне экалагічнага стаўлення да навакольнага асяроддзя, папулярнага турызму, прыцягненне ўвагі да тэмы захавання культурнай спадчыны чалавецтва, а таксама стварэнне спрыяльнай атмасферы для творчасці і камунікацыі мастакоў. За невялікі тэрмін свайго існавання Асацыяцыя правяла больш за 300 выставак і 500 мерапрыемстваў, у тым ліку пленэры і творчыя сустрэчы. З 2024 года арганізацыя актыўна развівае сваю дзейнасць на тэрыторыі Беларусі.

— Пленэр — гэта магчымасць адлюстраваць рэчаіснасць такой, якая яна ёсць на самай справе. Сёння мастакі з ўсяго свету ўсё часцей звяртаюцца да тэхнікі малявання з фатаграфіі, бо гэта значна спрашчае працэс стварэння карціны. Аднак мы ведаем, што нават самая прафесійная камера не здольная перадаць усю прыгажосць прыроды, — выступіла на адкрыцці выстаўкі куратар міжнародных праектаў Асацыяцыі мастакоў-пленэрыстаў Людміла Гурыновіч. — Нашы класікі — Левітан, Айвазоўскі, Шышкін — аддавалі перавагу пленэру. І гэта правільна, бо тыя фарбы, што мы бачым сваім вокам, нельга параўнаць з лічбавай копіяй.

«Масты сяброўства. Беларусь — Расія» — не проста выстаўка, дзе экспануюцца творы беларускіх і расійскіх

мастакоў. Гэта наша Беларусь вачыма айчынных і замежных творцаў. Праект падзелены на дзве часткі: чалавек працы, стваральнік, творца і нязведаныя мясціны Беларусі, якія не знойдзеш на маршрутных картах турыстычных фірмаў.

— Дзякуючы нашаму супрацоўніцтву з Асацыяцыяй мастакоў-пленэрыстаў, мы ўпершыню за апошнія 30 гадоў паднялі тэму працоўнага чалавека, які будзе лепшы свет і будучыню для сваіх нашчадкаў. Гэтая тэма таксама паэтычна распрацавана і нясе ў сабе рысы высокага мастацтва. Творы, прадстаўленыя ў экспазіцыі, працягваюць традыцыі, закладзеныя яшчэ ў 1917 годзе, калі быў зяўлены чалавек працы, стваральнік будучыні. Сёння не ўсе мастакі і аматары жывапісу гатовы да гэтай тэмы, аднак мы лічым, што яна як ніколі важная для супрацоўніцтва нашых краін у цэлым, і для кожнага чалавека ў прыватнасці, — адзначыў дырэктар Нацыянальнага цэнтры сучасных мастацтваў Сяргей Крыштаповіч.

У рамках праекта «Чалавек працы» мастакі абедзвюх краін наведалі шэраг беларускіх прадпрыемстваў, сярод якіх Мінскі гадзіннікавы завод «Луч», Мінскі трактарны завод, Віцебскі дывановы завод, Пастаўскія льнозавод і малаказавод і інш. Вынікам стала серыя работ, створаных з натуры. Здзіўляе і разнастайнасць жанраў. Тут можна ўбачыць і партрэты простых працаўнікоў, і тонкі працэс карпатлівай работы, і нацюрморты, і прамысловы пейзаж, дзе можна пазнаць найбуйнейшыя прадпрыемствы Беларусі. Мастакі працуюць у розных кірунках. Яркая і экцэнтрычная манера экспрэсіянізму, рамантычны рэалізм і мяккая тэхніка постімпрэсіянізму не пакінуць абывакам нікога.

Другая частка экспазіцыі прысвечана «невядомай Беларусі» — тым месцам, якія рэдка наведваюць турысты. Асацыяцыя паставіла перад сабой задачу: папулярна заваць турыстычны патэнцыял рэгіёнаў на тэрыторыі Саюзнай дзяржавы. «Я сама нарадзілася і амаль усё жыццё правяла ў Беларусі. Таму, калі ўпершыню

Анастасія Мядзведзева «Палі Беларусі», 2024 г.

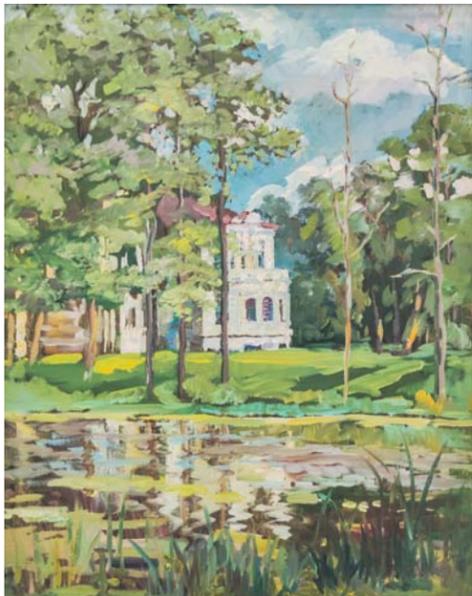
прыехалі з Асацыяцыяй на пленэр у Мінск, мне было важна пазнаёміць творцаў са славымі мясцінамі маёй Радзімы. У расіян ёсць шмат стэрэатыпаў, што тут, акрамя Мінска, няма цікавых мясцін. І я паставіла задачу змяніць гэтае меркаванне і паказаць «невядомую» Беларусь», — падзялілася Людміла Гурыновіч.

Мастакі правялі пленэры ў Мінску, Віцебску, Паставах, Лынтупах і іншых населеных пунктах Беларусі. Большая частка работ гэтай серыі прысвечана віцебскім краявідам і спадчыне Марка Шагала. Разам з творцамі глядчы могуць убачыць помнік знакамітаму мастаку на Пакроўцы, прайсціся па мясцінах Шагала і наведаць Успенскі сабор, ратушу і ціхія гарадскія дворыкі, дзе захавалася гісторыя. Беларуская вёска на палотнах расійскіх творцаў паўстае ў асабліва рамантычнай атмасферы, дзе прыгожая прырода і просты побыт зліваюцца ў спакойную і гарманічную карцінку быцця. Усяго ў экспазіцыі прадстаўлена каля 90 жывапісных і графічных работ мастакоў з Беларусі і Расіі.

У Беларусі развіццё атрымаў праект Асацыяцыі «Каардынаты гісторыі», прысвечаны старадаўнім сядзібам. Мастакі стварылі серыю работ у былой сядзібе Ільі Рэпіна «Здраўнёва», наведалі сядзібу Бішэўскіх у Лынтупах.

Выстаўка працуе да 27 красавіка. Падчас работы экспазіцыі будуць ладзіцца куратарскія экскурсіі.

Лізавета КРУПЯНЬКОВА

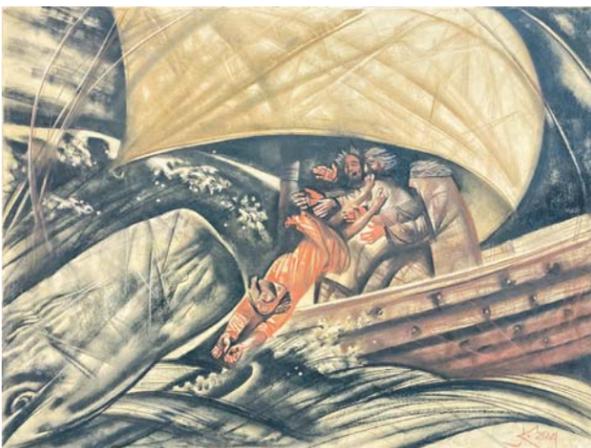

Анастасія Мукасей «Поўдзень. Лынтупы», 2024 г.

У глыбіні душы

Персанальная выстаўка Аляксандра Крываноса «Асколкі светаў» адкрылася напярэдадні Дня яднання народаў Беларусі і Расіі ў Мастацкай галерэі Міхаіла Савіцкага. Расійскі аўтар працуе ў станковым жывапісе і графіцы, ажыццяўляе праекты ў манументальным жывапісе і скульптуры, выкладае на кафедры рысунка ў Санкт-Пецярбургскай акадэміі мастацтваў імя І. Я. Рэпіна, удзельнічае ў жыцці Саюза мастакоў Расіі, членам якога з'яўляецца. Між тым лёс творцы звязаны з Беларуссю: дзядуля будучага мастака быў партызанам, абараняў гэтую зямлю; бацькі нарадзіліся таксама тут, таму частка дзяцінства Аляксандра Крываноса прайшла і ў нашых краях.

— Гэтую выстаўку прысвячаю памяці маіх бацькоў, — адзначыў Аляксандр Сяргеевіч. — Шкада, што яе адкрыццё не здарылася пры іх жыцці, як таго хацелася б, але, думаю, яны ўсё бачылі, ведаюць пра створанае мной, у якім — мая душа, водгук на тое, што ў мяне ўкладвалі бацькі. Спадзяюся, жыццё дасць пэўныя магчымасці і «Асколкі светаў» — не апошняя мая выстаўка ў Беларусі.

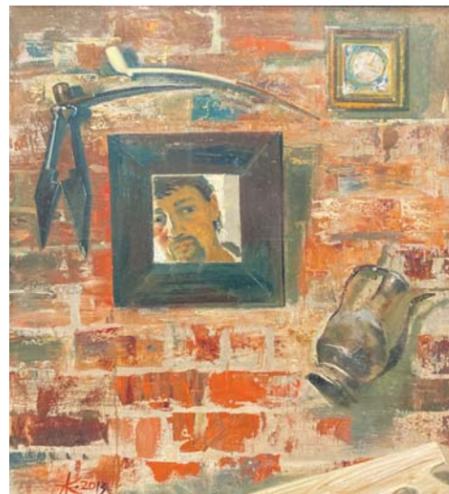
«Іона», 2024 г.

У экспазіцыі прадстаўлена больш за 80 тэматycznych работ. Гісторыя, рэлігія, міфалогія, фальклор, этнаграфія — кола зацікаўленняў Аляксандра Крываноса, якое спрыяе напісанню розных глаў яго творчасці. Мастак паўстае перад глядчом не толькі як аўтар з адметным почыркам, здольны паказаць складанасць і разнастайнасць жыцця чалавека, якому наканавана змагацца з цемрай, але і як працавіты творца: на выстаўцы многія работы датуюцца апошнімі некалькімі гадамі.

Кандыдат мастацтвазнаўства, загадчык аддзела старажытнабеларускай культуры, дырэктар Музея старажытнабеларускай культуры Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук Барыс Лазука выказаўся падчас адкрыцця экспазіцыі:

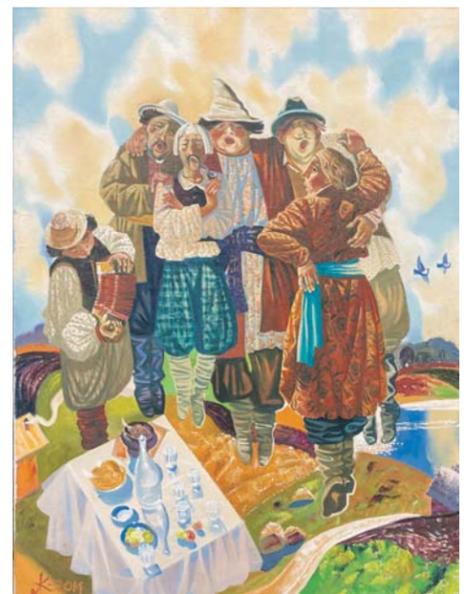
— Выстаўка — вялікі падарунак гораду, яго жытцям і гасцям. Пра Аляксандра Сяргеевіча вядома

многае, аднак адначасова і не зусім, таму што галоўнае становіцца зразумелым якраз пасля знаёмства з работамі, якія экспануюцца. Творца імкнецца асэнсаваць існаванне чалавецтва, нашу гісторыю. Падобных маштабных выставак, якія былі б напоўнены глыбокім сэнсам, у нас, на жаль, становіцца меней. Таму асабліва радасць, што наш паважаны калега з Расіі паказвае тут свае работы. Яны розныя, аднак дыяпазон сведчыць, бясспрэчна, аб глыбіні творчай асобы.

«Аўтапартрэт», 2014 г.

Розныя думкі, эпохі, вобразы, сюжэты — мастак шмат увагі аддае гісторыі, у тым ліку тэме Вялікай Айчыннай вайны, між тым засяроджваецца на жыцці простых людзей — на палотнах

«Песняры», 2018 г.

мала пазнавальных гісторычных асоб. Знаёмячыся з творами майстра, у чарговы раз здзіўляюся ўнутранай сіле, якой валодаюць сапраўдныя мастакі, здольныя асэнсаваць важныя праблемы, пытанні, якія ўсіх хвалююць, да таго ж паказаць гэта зразумелым кожнаму спосабам.

Барыс Андрэевіч паведаміў, што ў Цэнтры даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры будуць рады бачыць работы Аляксандра Крываноса на выстаўцы, якая адкрыецца напярэдадні 80-годдзя Вялікай Перамогі. Праект ужо рыхтуецца. А з карцінамі, графічнымі творами і скульптурай аўтара ў галерэі Савіцкага можна пазнаёміцца да 20 красавіка.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Пад шэпт залатога дажджу

Чым запомніцца XVIII Міжнародны маладзёжны тэатральны форум «М.@rt кантакт»

Тэатральны тыдзень праяцеў як адно імгненне. Адыграны спектаклі, названы найлепшыя пастаноўкі, размеркаваны «залатыя маскі». Але засталася шмат эмоцый і ўражанняў ад новых знаёмстваў і сустрэч з добрымі старымі сябрамі. І хопіць да чарговага тэатральнага свята, калі зноў ва ўтульных сценах Магілёўскага абласнога драмтэатра збяруцца яго ўдзельнікі і прыхільнікі, быццам і не было ніякай паўзы. Па сутнасці, яна толькі ўмоўная, бо як толькі завяршаецца адзін фестываль, адразу ж пачынаецца работа над наступным. Мы ж разам з удзельнікамі сёлета форуму ўспомнім найбольш яркія яго моманты.

Фінальны акорд

Ён накрыў глядацкую залу тэатра адразу ж пасля таго, як быў уручаны апошні прыз і арганізатары паведамілі, што «М.@rt кантакт-2025» завяршыўся. Тое, што развітанне адбылося ў Сусветны дзень тэатра, надало фінальнаму акорду ўрачыстасць і нейкую ўзнёслаць. Форум скончыўся, але ж вясна толькі пачынаецца, і ў Магілёве адбыўся яе прыгожы тэатральны старт.

У глядачоў была магчымасць убачыць 24 спектаклі ад тэатральных калектываў з Беларусі, Расіі і Азербайджана, а ў саміх тэатральных калектываў — бліжэй пазнаёміцца, абмяняцца вопытам і творчымі здабыткамі. А яшчэ пачуць ацэнку сваёй творчасці ад прафесійных крытыкаў і тэатразнаўцаў. У Магілёве працавала вялікая група прафесіяналаў з ліку расійскіх і беларускіх знаўцаў тэатра. А ў іх складзе — маладзёжная каманда крытыкаў, што вельмі сімвалічна на такім фестывалі. Глядач на форуме таксама не быў пасіўны — галасаваў білетам за найлепшы, на яго думку, спектакль. Гэтым разам ім стаў гарачы іспанскі мюзікл «Кармэн. Гісторыя Хасэ» Арлоўскага дзяржаўнага тэатра для дзяцей і моладзі «Свабодная прастора». Калі глядач больш кіруецца эмоцыямі, то крытыкі ацэньваюць па сукупнасці розных складальнікаў. Паводле рашэння экспертнага савета, які ўзначаліла доктар мастацтвазнаўства, старшыня Беларускага саюза тэатральных дзеячаў

Падчас узнагароджання.

Тэатральны крытык, студэнтка магістратуры тэатразнаўчага факультэта Расійскага інстытута тэатральнага мастацтва Лізавета Баравікова разам са сваімі сябрамі — студэнтамі 3 курса тэатразнаўчага факультэта гэтай жа ВДУ Міхаілам Аўсеевым і Надзеяй Хрысцюшынай — лічыць, што менавіта гэтая пастаноўка, як ніякая іншая, дакладна ўпісалася ў фармат фестывалю.

— Яна яркая, маладзёжная, — аргументавала Лізавета Баравікова. — Моладзь з маладзёжнага тэатра на маладзёжным фестывалі — гэта крута!

Трымацца на самалюбстве

Пастаноўка «Дуброўскі» Ульянаўскага маладзёжнага тэатра выклікала супярэчлівыя пачуцці і ў глядачоў, і ў крытыкаў. Але тое, што яна незвычайная, вельмі дынамічная і насычаная цікавымі элементамі, заўважылі ўсе. Спектакль прайшоў пры поўным аншлагу, публіка апладзіравала стоячы. Дырэктар тэатра Аляксей Храбскоў, шчаслівы і ўдзячны за цёплы прыём, выйшаў на паклон разам з артыстамі.

На наступны дзень пасля паказу трупы чакаў падрабязны аналіз пастаноўкі на сустрэчы з тэатральнымі экспертамі.

ад стасункаў з крытыкамі Аляксей Храбскоў. — Я наогул нашу трупу пазіцыяную як людзей, якія не проста адстойваюць свой пункт гледжання, а жадаюць дакапацца да глыбіні, да самай сутнасці. І меркаванні прафесійных крытыкаў — пункт росту. Нельга крыўдзіцца. Хаця гэта і прафесійнае, але ж меркаванне, а не ісціна. Гэта выклік, каб нам лішні раз зацвердзіцца ў нейкіх сваіх сэнсах, прынцыпах, крытэрыях і расці далей.

Ульянаўскі тэатр малады. Гэта тэатр, які шукае. Касцяк трупы — былыя студэнты Аляксея Храбскова. Калектыв стварыўся ў 2016 годзе, а ў 2022-м атрымаў статус дзяржаўнага.

— Моладзь можна зразумець, яна спяшаецца, хоча ўсё і адразу, — разважае суразмоўца. — А жыццё крыху іншае, яно само паставіць кропкі над «і». Наш Дуброўскі атрымаў удар па самалюбстве, і цудоўна. Як сказаў бы мой настаўнік Барыс Аляксандраў, імя якога мы носім, тэатр будзеца на зламаным самалюбстве. Калі ты толькі ім жывеш, не вытрымаеш. Бываюць разборы і больш радыкальныя. Таму павінна быць пакора. Мудрасць, уменне паглядзець на сябе збоку.

Ад монаспектакля да мюзікла

Фестываль для моладзі, аб моладзі і з удзелам моладзі — так сябе пазіцыянуе «М.@rt кантакт». Звольна праграма сёлета фестывалю з канцэпцыйнай супадала. Як кажуць тэатразнаўцы, сёння наогул вельмі складана праводзіць любячы фестываль, і выдатна, што ёсць добраахвотнікі, якія за гэта бяруцца.

— Сёлета была не такая шырокая геаграфія, але прыемна, што з Расіі прыехалі вельмі добрыя калектывы, — адзначыла ў размове з карэспандэнтам «ЛіМа» музычны і тэатральны крытык, старшы выкладчык Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі Надзея Бунцэвіч. — Магчыма, не ўсе спектаклі былі фестывальныя, але можна сказаць, што форум адбыўся. Вельмі хацелася б убачыць у наступны раз тэатр лялек. Насамрэч гэта тая эстэтыка, якая сёння «руліць» ва ўсім свеце. І якая яўна ўздзейнічае і на драматычны тэатр, і на музычны, і нават на харэаграфічнае мастацтва. Калісьці форум і пачынаўся менавіта 21 сакавіка — у Міжнародны дзень тэатра лялек, а заканчваўся ў Сусветны дзень тэатра. Цяпер ён пачынаецца на дзень раней, і тэма ляльнага тэатра адышла на другі план. А яе хацелася б вярнуць.

З цікавых пастановак музычны крытык адзначыла работу маскоўскага тэатра «Каля дома Станіслаўскага» «Перад

кінсеансам//Тры музыкі і мая Марусечка»: «З аднаго боку, настальжы па Савецкім Саюзе, з іншага — прысуд Савецкаму Саюзу. Але не катэгарычны, а лірычны і дабрадушны».

— Вельмі цікавыя для мяне былі «Ягоршкавы птушкі» ад Новага мастацкага тэатра з Чэлябінска, — адзначыла Надзея Бунцэвіч. — Я ўспрымала гэтую пастаноўку як уваход на крыху іншую тэрыторыю. З аднаго боку, аўтэнтыкі, з іншага — сённяшняга разумення, знаёмства з нацыянальнай культурай.

Дарэчы, спектакль таксама выклікаў розныя меркаванні. Камусьці ён падаўся змрочным.

Галоўныя гераіні пастаноўкі — Наталля Шолахава і Ксенія Бойка — заўважылі, што ім не вельмі папачасціла з пляцоўкай. «Ягоршкавы птушкі» — спектакль акустычны, а глядацкая зала была абсталавана гукапаглынальнымі панэлямі. У выніку паказаць пастаноўку ва ўсёй красе не атрымалася. Але атмасфера ў горадзе і на фестывалі артыстам спадабалася. За некалькі дзён знаходжання ў Магілёве яны паспелі наведаць не толькі тэатральныя пастаноўкі, а і пагуляць па горадзе, пабываць у музеях і закупацца беларускім ільном і ласункамі. Прызналіся, што гэтых падарункаў у Чэлябінску чакаюць з нецярпеннем.

Што датычыцца фестывалю, то яны чакалі ад яго больш эксперыментальных пастановак.

— Маладзёжных фестывалю няшмат, а гэты, наколькі мы зразумелі, прытрымліваецца традыцыйнага кірунку ў тэатральным мастацтве, — адзначылі яны. — Вядома, калі думаеш пра моладзь, уяўляеш, што больш будзе эксперыментаў і розных памылак, выклікаў.

«М.@rt кантакт», які збліжае

Старшыня экспертнага савета фестывалю Вераніка Ярмалінская вельмі прыгожа абзначыла тэматыку сёлета форуму — «пошукі любові». На яе думку, гэтай тэмай былі прасякнутыя ўсе пастаноўкі. А значнасць форуму наогул цяжка пераацаніць.

— Кожны фестываль мае вялікае значэнне для нашай тэатральнай культуры, — кажа тэатразнаўца. — Іх наогул у Беларусі можна па пальцах пералічыць. У той жа Маскве болей чым 200 фестывалю, а па ўсёй Расіі — болей за 700. Таму магілёўскі асабліва значны тым, што ён менавіта маладзёжны. Ён паказвае наша маладое пакаленне, маладую рэжысуру, маладых акцёраў. Сёлета пераважала класіка, а хацелася б бачыць больш маладых драматургаў.

Старшыня маладзёжнага журы Лізавета Баравікова прызналася, што яна разам з калегамі атрымала шмат цудоўных уражанняў.

— Некаторыя спектаклі мы глядзелі ўжо па некалькі разоў, але тут яны ўспрымаліся па-новаму, — кажа яна. — Сёлета беларуская праграма звольна саступала міжнароднай, але год на год не прыходзіцца. Летась былі вельмі яркія беларускія пастаноўкі. У цэлым нам усё спадабалася. Вельмі сімвалічна, што на маладзёжным тэатральным форуме працуе маладзёжная каманда крытыкаў. Дзякуючы кіраўніцтву тэатразнаўчага факультэта Расійскага інстытута тэатральнага мастацтва студэнты шмат ездзяць па розных фестывалях. Я ўжо скончыла факультэт і езджу не як студэнтка, а як крытык. Удзел у абмеркаванні спектакляў нароўні са старэйшымі калегамі — вельмі добрая практыка для нас.

Нэлі ЗІГУЛЯ
Фота БелТА

Сцэна са спектакля «Палата № 6».

Вераніка Ярмалінская, «залатая маска» ўручана Санкт-пецярбургскаму тэатру-фестывалю «Балтыйскі дом» за эксперыментальную сцэну пад кіраўніцтвам Анатоля Праўдзіна (такі васьм жанр) «Палата № 6». Маладзёжнае журы, у сваю чаргу, аддало перавагу Ульянаўскаму маладзёжнаму тэатру імя Б. У. Аляксандрава з іх трагіфарсам «Дуброўскі».

Адзначаліся як моцныя бакі спектакля, так і недапрацоўкі. Знаўцам не хапіла ў галоўным героі выразнасці і цэласнасці. Дэманічны Кірыл Траекураў выглядаў на фоне пакрыўджанага ім суседскага нашчадка — Уладзіміра Дуброўскага — больш упэўнена.

— Асабіста для мяне абмеркаванне — выклік, — дзяліўся пасля ўражаннямі

Кінапаэзія Таніна Гуэры

На мінулым тыдні была магчымасць успомніць італьянскага паэта, сцэнарыста, які працаваў з класікамі сусветнага кіно, і неардынарнага чалавека Таніна Гуэра, добра вядомага яшчэ ў Савецкім Саюзе. Пра майстра распавядаў прафесар Масіма Пуліні, які наведаў Мінск. Каб сустрэча атрымалася больш прадукцыйнай і карыснай, Пасольства Італіі ў Беларусі наладзіла паказ «оскарнага» фільма Федэрыка Феліні «Амаркорд». Да стварэння яго сцэнарыя меў дачыненне Таніна Гуэра. Гаворка ішла пра тое, як дзякуючы адметнаму аўтарскаму погляду кіно можа быць яркім і непаўторным творам мастацтва, да якога можна звяртацца праз шмат гадоў, каб больш глыбока асэнсаваць некаторыя з’явы і падзеі свайго жыцця. Усё тое, што важна ведаць і разумець людзям, якія хочуць рабіць кіно ў Беларусі. Яны прысутнічалі на сустрэчы з прафесарам Пуліні, які быў асабіста знаёмы з Таніна Гуэрай: яны землякі. Дарэчы, як і Феліні, з рэгіёна Раманья — «Амаркорд» здымаўся там...

Сцэнарыст-асветнік

— Фільм — гэта твор, які гаворыць сам за сябе, — адзначыў Масіма Пуліні на сустрэчы з беларускімі гледачамі. — Адметная атмасфера. Што мне вядома пра Федэрыка Феліні, дык тое, што перад тым, як ён стаў рэжысёрам, пачынаў і акцёрам у Рабэрта Раселіні, а ў сваім родным горадзе Рыміні працаваў карыкатурыстам, мастаком. У маладосці падзарабляў тым, што маляваў гумарыстычныя карцінкі, партреты. Фільм і пабудаваны на карыкатуры, гумарыстычным успрыманні колішняй рэчаіснасці. Гэта кінаўспамін пра падлеткавы ўзрост аўтара, але ў яго атрымаўся партрэт краіны, агульная карыкатура. З ім разам над сцэнарый працаваў Таніна Гуэра, шмат якія ідэі належалі яму. Я яго лічу своеасаблівым асветнікам сцэнарнага майстэрства 60–70-х гадоў мінулага стагоддзя. Таму што адначасова з іранічным аповедам ідзе і паэтычны. Такую лінію выбралі абодва — і Феліні, і Гуэра. Таніна Гуэра быў найперш паэтам. Нават смерць яго напаткала ў Сусветны дзень паэзіі...

Афіша фільма «Амаркорд».

Прафесар кажа, што ў арыгінальнай версіі фільма да таго, як яго скарацілі, было больш сцэн. Але менавіта версія, якую прадставілі ў Мінску, прынесла Феліні прэмію «Оскар». Стужка створана ў 1973 годзе, але падзеі адбываюцца ў 1933—1934 гадах, калі ў Італіі панавалі фашысцкі рэжым. На гэты час прыйшлося і сталенне аўтараў (дарэчы, Феліні і Гуэра нарадзіліся ў адзін год). Галоўныя героі — падлеткі — жывуць сваімі інтарэсамі, на якія, здаецца, не ўплывае агульная атмасфера, да пэўнага моманту... Юнацкая святдасць афарбавана ў яркія колеры (і гэта пры тым, што ў часы Другой сусветнай Гуэры давалася прайсці праз канцлагер), фільм мае непаўторнае жыццёлюбнае гучанне.

Нават па афішы можна зразумець, што карціна заснавана на карыкатуры, на шаржы. Прафесар Пуліні адзначае,

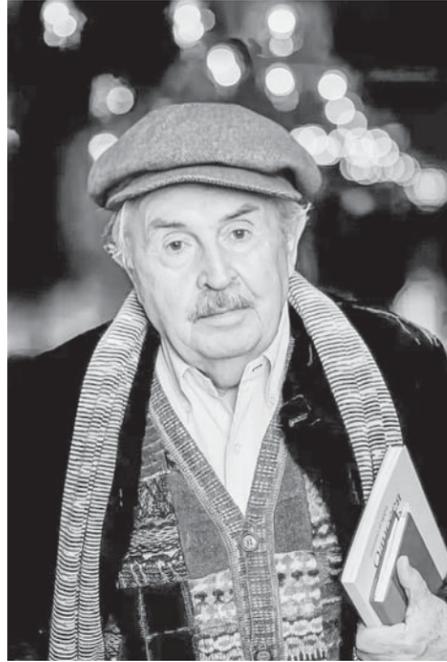
што мастацкасць заяўлена нават на афішах фільмаў розных рэжысёраў, з якімі супрацоўнічаў Таніна Гуэра. А гэта славы тых майстры, сярод якіх Мікеланджэла Антанініні, Тэа Ангелопалус, Андрэй Таркоўскі... Дарэчы, з савецкай культуры паэт таксама быў звязаны (меў рускую жонку), яго вершы перакладаліся на рускую мову.

Вынаходніцкія здольнасці

Разам з афішамі фільмаў, сцэнарыі да якіх пісаў Гуэра, прафесар згадаў адзін кадр, з якога пачынаецца фільм «Амаркорд»: на гарадской плошчы спальваюць пудзіла зімы. Масіма Пуліні, які з’яўляецца даследчыкам мастацтва, паказаў малюнак прыкладна 1630 года італьянскага мастака Гверчына, які адлюстравваў традыцыйную сцэну. Некаторыя малюнкi, якія выкарыстоўваў і Феліні, і Гуэра, сведчаць пра тое, што яны добра ведалі гісторыю італьянскага мастацтва. Падборка выяў Гверчына паказвае вобразы з жыцця, характэрныя для італьянскай вёскі. Сярод іх — тэатральныя сцэны: тэатр масак, тэатр на плошчы, гарадскі тэатр. Манера, у якой зроблены малюнкi, дазваляе адлюстраваць вобразы смешна, але ў той жа час дэталізавана. Калі разглядаць іх уважліва, то можа скласціся своеасаблівы мастацкі раман пра жыццё вёскі, падобны на расповед Сервантэса... Але натхнілі майстроў Феліні і Гуэра яшчэ і мастакі-сучаснікі. У характэрных вобразах можна заўважыць прыкметы карыкатуры, якія не ўтрымліваюць зла ці насмешкі, але гіпербалізуюць нейкія часткі ці ўнутраны свет герояў. Тое ж датычыцца і фільмаў Ангелопалуса і Таркоўскага. Гэта толькі невялікая частка кінакарцін з больш чым 100, сцэнарыі да якіх пісаў Таніна Гуэра.

— На жаль, не магу падзяліцца ўсім, пра што хацеў бы распавесці пра Таніна Гуэра, але адзначу, што ў яго былі моцныя вынаходніцкія здольнасці, — кажа Масіма Пуліні. — У Італіі можна вылучыць тры кірункі работы са сцэнарыямі, якія могуць выконваць розныя спецыялісты. Спачатку аўтар тэкстаў робіць першыя накіды агульнага характару, пасля ідзе больш шырокая работа па іх апрацоўцы, але гэта яшчэ не сам сцэнарыі. Затым ужо сцэнарная праца — нападненне дыялогамі, канкрэтнымі сцэнамі, кадрамі. Вынаходніцкія здольнасці Таніна Гуэры раскрыліся найперш у якасці аўтара тэкстаў. Але ў кінематаграфічнай студыі «Чынечыта» ён становіцца знакамітым у ролі, якую я называю асветнік. Пасля таго як іншыя аўтары пісалі сцэнарыі, запрашалі Гуэра, яго задачай было звярнуць увагу ці падсвятліць некаторыя моманты паэтычнымі ўстаўкамі па просьбе рэжысёраў.

У многіх фільмах Феліні названы некалькі аўтараў сцэнарыя. Часта яны працавалі кожны сам па сабе, а не ў камандзе. Феліні, у сваю чаргу, даваў кожнаму пэўнае заданне, якое выконваў толькі ён, а ў рэжысёра пасля атрымлівалася агульная калектыўная праца. Таніна Гуэра часта пісаў апаведы на адну старонку, якія маглі станавіцца асновай для фільма. Альбо потым асвятляў сцэнарыі

Таніна Гуэра.

іншых аўтараў. Прафесар прывёў прыклад: ёсць апавяданне пра чалавека, які едзе ў адпачынак і здымае дом на берэзе мора. У адным з пакояў раптам выбухаюць 100 бутэлек рознай формы, і ўвесь адпачынак чалавек прыбірае асколкі. Такі апавед быў устаўлены ў фільм, каб паказаць характар аднаго з герояў. У Таніна Гуэры былі сотні падобных апавяданняў. Ён збіраў артыкулы, выразаў з часопісаў гісторыі і ператвараў іх у творы. Але сцэнарыі фільма «Амаркорд» амаль цалкам быў напісаны Таніна Гуэрай, нездарма кожная сцэна напоўнена паэзіяй. З цягам часу ідэі Таніна Гуэры былі выкарыстаны іншымі аўтарамі і зрабілі ўнёсак у іх развіццё і творчасць.

Гарманічныя пераўтварэнні

У канцы 70-х — пачатку 80-х Таніна Гуэра кідае работу і з’язджае з Рыма. Прыкладна ў 60 гадоў ён у нейкім сэнсе сыходзіць на пенсію і вяртаецца на сваю радзіму ў рэгіён Раманья. Феліні нарадзіўся ў Рыміні, а Таніна — за восем кіламетраў ад мястэчка Сантарканджэла. Можна сказаць, што Гуэра мяняе рамяство і становіцца рэжысёрам свайго жыцця. Пачынаючы з 1981-га звяртаецца да жыхароў рэгіёна Раманья. Прапаноўвае нейкія ініцыятывы, на яго думку, важныя для рэгіёна — па ўсёй тэрыторыі былі змешчаны яго звароты, абвесткі, паведамленні, плакаты ці нешта падобнае да маніфестаў. У іх Таніна Гуэра імкнуўся даваць парадны мэрам маленькіх гарадоў. Напісаных простымі словамі кароткія фразы тычыліся жыцця тых мясцін. Прапаноўваў заснаваць новую традыцыю: пры нараджэнні дзіцяці садзіць пладовае дрэва, каб разам яны ўтварылі квітнеючы сад. Былі і простыя жыццёвыя парады, напрыклад: як утрымліваць дом, як захаваць прыгожы ландшафт мясцовасці — ён хацеў паўсюдна бачыць гармонію (як яе разумелі ў XVI стагоддзі ў рэгіёне Венецыя, адкуль пайшло слова «пейзаж», — а ў ім тры складальнікі, прыгожая не толькі прырода, але архітэктура і сляды прысутнасці чалавечай дзейнасці). Ці не таму заклікаў захоўваць дамы ў сельскай мясцовасці? Як жа гэта перагукваецца з беларускімі рэаліямі...

І сам працаваў на гармонію праз рэалізацыю праектаў фантаў і іншых мастацкіх аб’ектаў. Напрыклад, пень дрэва, увасоблена ў бронзе. Цікавы аб’ект — дыван, пакрыты соллю і прысвечаны мясцінам, дзе наладжана яе вытворчасць. Ці жорны млына, якія ператварыліся ў фантан. Яшчэ арыгінальны

фантан, прысвечаны рыбакам. Іншыя фантаны...

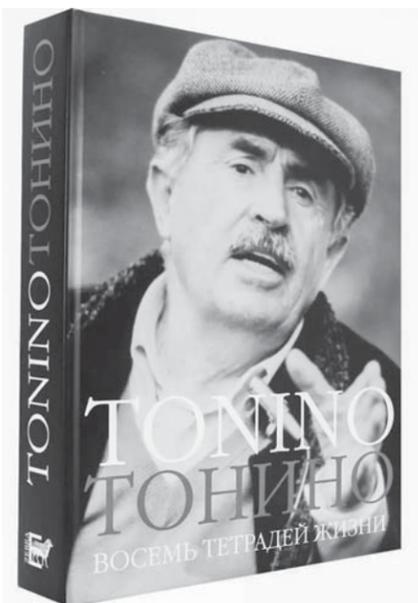
Вярнуўшыся ў рэгіён Раманья, Таніна Гуэра скарыстаў сваёй славай, каб пераўтварыць сваю радзіму. Некаторыя работы былі створаны запрошанымі скульптарамі паводле ідэй Таніна. Некаторыя ідэі здаваліся нерэальнымі, але ў выніку ажыццявіліся. Напрыклад, жалезны мост, які трэба было дэманціраваць. Таніна папрасіў, каб мост не разбіралі, а перанеслі: цяпер ён вядзе да ракі, але не перасякае яе. Уявілі?.. А ёсць яшчэ цікавая з’ява: «Літаратурны парк Таніна Гуэры». Ён выбраў раўніну як лабараторыю сваіх ідэй. У нейкім сэнсе стварыў умовы, каб яна стала прыкладам пераўтварэння праз мастацтва.

Голас радзімы

— Пасля таго як Таніна Гуэра размаўляў са светам праз свае фільмы, ён вярнуўся ў родны рэгіён Раманья і пачаў пісаць на мясцовым дыялекце, — распавядае Масіма Пуліні і, адказваючы на пытанне, тлумачыць: — Аўтарытэтамі для яго былі два вялікія пісьменнікі, якія жылі ў гэтым жа гарадку, — Ніна Педрэці і Рафаэла Бальдзіні. Яны пісалі на мясцовым дыялекце. Але, нягледзячы на абмежаванне, якое стварае дыялект, змаглі гаварыць на ўніверсальнай мове з шырокай аўдыторыяй. У маладым узросце яны стварылі гурток, які ўвайшоў у сцэну фільма «Амаркорд», і сталі тымі паэтычнымі каранямі, якія далі афарбоўку пэўным эпізодам. Паэтычнасць, якая праступае ў фільмах Феліні, напэўна, мае дачыненне да гэтай групы з горада Сантарканджэла.

Прафесар сабраў шмат матэрыялаў пра Гуэра, некаторыя атрымаў ад сына Андрэа, з яго архіва. Усё сістэматызавана: каб было зразумела, што ён зрабіў для кіно і як працаваў у сваёй майстэрні на радзіме.

— Працуючы над многімі праектамі з Таніна Гуэрай, магу сказаць, што гэта быў няпросты чалавек, — адзначае Масіма Пуліні. — Энергічны. Заўсёды дакладна ведаў, чаго хоча. Сварыліся з ім. Таму што чалавек альбо становіцца яго інструментам, альбо ўступае з ім у творчыя спрэчкі. Трэцяга не было. Я вельмі рады, што ведаў яго.

Памяць пра майстра жыве на яго радзіме. Што казаць: фактычна адраджэнскі дух выявіў сябе ў XX стагоддзі праз таленавітага і неаб’якавага чалавека. Прыклад таго, як талент можа паўплываць не толькі на развіццё кіно, але і змяніць свет вакол сябе, упрыгожыўшы сваю радзіму.

Ларыса ЦІМОШЫК
Фота дасланы аўтарам

Адно імгненне

У Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры да 27 красавіка можна пазнаёміцца з фотавыстаўкай «Чароўныя мясціны» са збору Дзяржаўнага мемарыяльнага гісторыка-літаратурнага і прыродна-ландшафтнага музея-запаведніка А. С. Пушкіна «Міхайлаўскае». Здымкі выдатных мясцін зрабіў фатограф-аматар — дырэктар Пушкінскага запаведніка Георгій Васілевіч.

З беларускага боку адкрыццю выстаўкі паспрыялі яе куратар Ірына Князева і, вядома, дырэктар Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры Сяргей Усік. Падчас адкрыцця экспазіцыі кіраўнік установы адзначыў:

— Гэтую выстаўку мы чакалі вельмі доўга і спадзяёмся, што тэа краевыды, тэа мясціны, якія можна ўбачыць на ёй, дапамогуць адчуць антураж, эпоху, захаваную ў музеі-запаведніку «Міхайлаўскае». У музея гісторыі беларускай літаратуры з Пушкінскім запаведнікам склаліся добрыя адносіны. Амаль штогод робім выстаўкі, якія радуець глядача, можам экспанавать некаторыя прадметы, звязаныя з жыццём і творчасцю айчынных пісьменнікаў, у «Міхайлаўскім». Між тым набываем неабходныя веды для таго, каб і ў нашым музеі наводзіць прыгажосць, якая пануе там.

Георгій Васілевіч, які прадставіў на суд беларускага глядача свае здымкі, кіруе музеем-запаведнікам «Міхайлаўскае» з 1994 года. Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Расійскай Федэрацыі, заслужаны работнік культуры.

Ураджэнец Мінска, ён яшчэ і ўладальнік медаля Францыска Скарыны за значны асабісты ўклад ва ўмацаванне і развіццё міжнародных культурных сувязей.

— Наведаць пушкінскія мясціны варта ў любую пару года. Паверце, яны застануцца ў вас у памяці, — раіць Георгій Мікалаевіч. — Гэты куток вялікі паэт напісаў па-новаму, цэлы свет XIX стагоддзя — пушкінскі свет. Хоць, дарэчы, не такое прывольнае наведванне туды восенню —

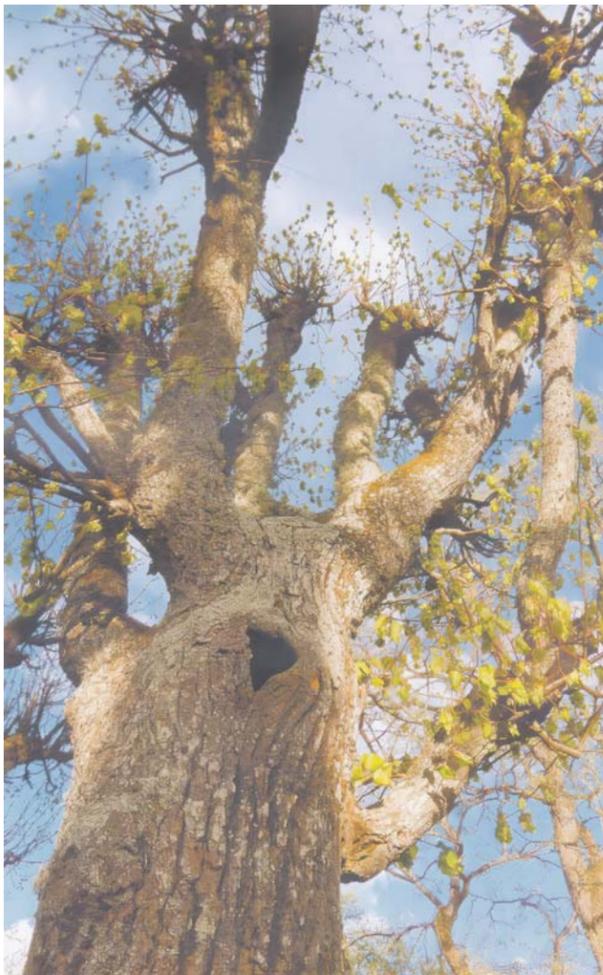

«Генеральская лазня».

у гэты перыяд край асабліва папулярны ў турыстаў, і музей прымае да 200 тысяч наведвальнікаў...

Георгій Васілевіч можа гадзінамі раскажваць пра творчасць паэта, знакамітыя мясціны, любімыя сцяжынікі... Падчас адкрыцця экспазіцыі ён паведаміў цікавыя факты з жыцця запаведніка, распавёў пра свае прыхільнасці ў фатаграфіі, пра «Міхайлаўскае» як невычарпальную крыніцу натхнення... Між іншым, здымае ён на фотаапарат без зменных аб'ектываў, бо за час, які патрабуе наладжванне тэхнікі, імгненне сыходзіць, патрэбны кадр не схапіш, лічыць Георгій Мікалаевіч.

Яўгенія ШЫЦЬКА

«Стагадовая ліпа».

«Ураджайнае лета — з любімай газетай!»

Калі вы падпісаліся на газету «Звязда» ці на газету «Літаратура і мастацтва» на II квартал або на I паўгоддзе 2025 года — запаўняйце картку ўдзельніка, выразайце яе і дасылайце да 24 красавіка 2025 года ў рэдакцыю на адрас: 220013, г. Мінск, вул. Б. Хмяльніцкага, 10а.

Сярод падпісчыкаў будуць разыграны два парнікі «Востраў камфорту», «Бабулін парнічок» і суперпрыз — цяпляца Green Apple GA-House-3x-frame B0063899. Вынікі будуць апублікаваны ў газеце да 2 мая 2025 года.

Прызы можна будзе атрымаць да 30 чэрвеня 2025 года пры падачы квітэнцыі аб падпісцы на «Звязду» або «Літаратуру і мастацтва» на II квартал ці на I паўгоддзе 2025 года. Пасля 30 чэрвеня 2025 года выдача прызоў спыняецца і прэтэнзіі ад падпісчыкаў не прымаюцца. Умовы рэкламнай гульні чытайце ў № 42 «Звязды» ад 1 сакавіка 2025 года.

Тэлефоны для даведак: (017) 271-12-94, 311-17-40.

Картка ўдзельніка — падпісчыка «Звязды» або «ЛіМ» на II квартал або на I паўгоддзе 2025 года

Прозвішча, імя, імя па бацьку _____

Падпіска аформлена і аплачана ў _____
на II квартал або на I паўгоддзе 2025 года

Хатні адрас і тэлефон _____ (адрэзленне сувязі)
(абавязкова) _____ (індэкс)

Удачы ў розыгрышы!

зваротная сувязь

У эфіры — прыгожае пісьменства

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухаць літаратурна-мастацкія і пазнавальныя перадачы.

Пра жыццёвы і творчы шлях Адама Міцкевіча (паэма «Пан Тадэвуш, альбо Апошні наезд на Літве») пойдзе размова ў чарговым выпуску аўтарскай праграмы Навума Гальпяровіча «Нам засталася спадчына».

У праграме «Прачулым радком» у выхадныя — вершы Алеся Ставера.

У «Літаратурнай анталогіі» па буднях — старонкі рамана Маргарэт Мітчэл «Знесеныя ветрам». У «Радзіёбібліятэцы» — твор Эрыха Марыі Рэмарка «Трыумфальная арка».

Па суботах выходзіць перадача «Літаратурныя гісторыі», дзе гучаць аповяданні беларускіх і замежных аўтараў.

Юным прыхільнікам мастацкага вяртання прапануецца з панядзелка

да пятніцы ў рамках праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя» чытанне кнігі Раісы Баравіковай «Свята ў хату». Штовечар у 21.00 «Вячэрняя казка» для маленкіх.

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў і зместам свежага нумара штотыднёвіка «ЛіМ». У праграме магчымы змены.

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

10 красавіка — у бібліятэку № 7 (вул. Пляханавы, 97/4) на анлайн-сустрэчу з бібліятэкарамі і пісьменнікамі Саратава. Пачатак у 12.00.

10 красавіка — на творчую сустрэчу Міхася Пазнякова з вучнямі СШ № 218 (вул. Альшэўскага, 59). Пачатак у 12.00.

11 красавіка — у Мінскі гарадскі тэатр паэзіі пры Цэнтральнай бібліятэцы імя Я. Купалы (вул. В. Харужай, 16) на творчую імпрэзу Святланы Кандрашовай. Пачатак у 17.30.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
калегія:

Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Вольга Дадзіёмава
Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:

Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@vziazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:

220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.vziazda.by

Тэлефоны:

галоўны рэдактар — 325-85-25
адказны сакратар — 377-99-73
аддзель крытыкі і бібліяграфіі;
прозы і паэзіі; мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень
у пятніцу.

Падпісныя індэкс:

63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выдадзенае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Вольга Аляксандраўна АНУФРЫЕВА
Нумар падпісаны ў друку
03.04.2025 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 720

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 3820000007667 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэкс 220013
Заказ — 717

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукпісы прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вяртаюцца і не рэцэнзуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтараў публікацый.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія
прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці
з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 2 5 0 1 3